

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra speciálněpedagogických studií

Bakalářská práce

Aneta Rohanová

Pohledy na děti s poruchami chování – nástin
historického vývoje

Olomouc 2022

vedoucí práce: doc. Mgr. Michal Růžička, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 8. 6. 2022

.....

Chtěla bych poděkovat panu doc. Mgr. Michalovi Růžičkovi, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce, cenné rady a odborný dohled. Děkuji také slečně Mgr. et. Mgr. Anně Jagošové za pomoc při gramatické kontrole práce.

Obsah

1. Úvod	1
2. Teoretická část	2
2.1. Historické osobnosti etopedie	2
2.1.1. Zahraniční osobnosti	2
2.1.2. Osobnosti českých zemí	5
2.2. Vývoj institucionální péče	9
2.3. Pohledy na osoby s poruchou chování	17
2.3.1. Vývoj péče o osoby s poruchou chování na našem území	18
2.3.2. Vývoj ve světě	21
2.4. Právní vývoj	22
2.4.1. Hranice trestní odpovědnosti	24
2.4.2. Aktuální stav kriminality mládeže v České republice	26
3. Praktická část	28
3.1. Metodologie výzkumného šetření	28
3.1.1. Metody výzkumu	28
3.1.2. Triangulace	29
3.1.3. Cíl výzkumného šetření	29
3.1.4. Výzkumné otázky	30
3.1.5. Výzkumný soubor	30
3.1.6. Charakteristika respondentů	30
3.2. Etické principy	31
3.3. Realizace výzkumu	31
3.3.1. Scénář rozhovoru	31
3.4. Analýza šetření	32
3.4.1. Analýza dat	32
3.5. Interpretace výsledků	32
3.6. Shrnutí	37
4. Diskuse	38
5. Závěr	40
6. Seznam použité literatury	42
Příloha I. – rozhovor č. 1	I
Příloha II. – rozhovor č. 2	IV

Příloha III. – rozhovor č. 3.....	VI
Příloha IV. – rozhovor č. 4	VIII
Příloha V. – rozhovor č. 5	X

1. Úvod

Pokud se chceme posouvat dál, ať už jde o jakýkoliv obor, musíme se poučit z historie. Jak řekl podnikatel Marcus Garvey žijící na přelomu 19. a 20. století „*Lid bez znalosti své historie, původu a kultury, je jako strom bez kořenů.*“ Bez zkušeností lidí, kteří pracují v oblasti péče o děti s poruchami chování, by se etopedie nehnula z místa. Nikdo nám nikdy neřekne ten správný postup, jak v které situaci dobře reagovat, jak tomu může být v péči například o děti v jiných speciálněpedagogických oborech. Etopedie je výjimečná právě tím, že každý člověk je jedinečný, a tím pádem nemůžeme najít dvě osoby s naprosto stejným výchovným problémem, natož pak se stejným řešením tohoto problému. Lze se ale poučit z minulých chyb i úspěchů, a tím se pokusit najít tu nejlepší možnou cestu ke konkrétnímu klientovi.

Snažit se popsat vývoj péče o děti s poruchami chování je pro autorku příjemnou výzvou. Jednak proto, že má obecně k historii už od malička kladný vztah, a jednak proto, že je pro ni fascinující objevovat způsoby péče o lidi s jakýmkoliv zdravotním problémem v minulosti. Také se ve své praxi asistentky pedagoga a následně učitelky v mateřské škole setkává s dětmi, které mají problém se zařadit mezi své vrstevníky. Autorka této bakalářské práce často nevěděla, jak k nim přistupovat. Měla tedy potřebu zjišťovat, jak při práci s podobnými dětmi postupují ostatní kolegyně, odborníci a další, a pak ji napadla myšlenka, jak asi takové situace řešili lidé dřív, pokud jim vůbec někdy museli čelit.

Cílem této práce je především nastínit pohledy na péči o děti s poruchami chování v jednotlivých historických etapách. Dále se zaměřuje na problematiku etopedie z perspektivy právní – světové i domácí a na vývoj ústavů poskytující převýchovnou a výchovnou péči. Pro pochopení praktické části je v práci zmíněn i aktuální stav péče o děti s poruchou chování.

V praktické části se autorka zaměřuje na posledních 30 let vývoje péče o děti s poruchou chování. Snaží se zjistit, jak se péče během posledních třech desítek let změnila, co mělo největší vliv na změny v oboru etopedie a jaké pozitiva a negativa to do oboru přineslo. K nalezení odpovědí na tyto otázky přispěly rozhovory s řediteli zařízení, kterých se péče o děti s poruchou chování týká.

2. Teoretická část

2.1. Historické osobnosti etopedie

Vývoj péče o jedince s poruchou chování můžeme pozorovat i prostřednictvím osob, které se daným oborem v minulosti zabývaly. Toto pozorování historických osobností můžeme rozdělit do dvou základních skupin, a to na osobnosti světové a osobnosti v našich zemích.

2.1.1. Zahraniční osobnosti

Vůbec první náznaky přístupu k obtížně vychovatelným můžeme pozorovat v publikacích Johna Locka a Erasma Rotterdamského, kteří ve svých dílech demonstrovali myšlenku odstranění tělesných trestů ve výchově. Nemůžeme opomenout ani J. A. Komenského a J. J. Rousseaua, kteří se přikláněli k myšlence nenásilné výchovy (Kočvara, 2011). Při vzniku prvních ústavů vznikaly jednotlivé systémy, které udávaly jejich zaměření. Jako hlavní tři systémy budou uvedeny tradiční systémy, rodinné systémy a systémy s vnitřní sociální strukturou (Chaloupka a kol., 1986).

RODINNÉ SYSTÉMY – ústavy, které vznikaly s cílem přiblížit péči co nejvíce modelu přirozené rodiny.

J. H. Pestalozzi, žil v letech 1746–1827. V raném dětství mu zemřel otec, takže byl vychováván jen matkou a chůvou. Věnoval se pedagogickým otázkám,¹ svou pozornost ale věnoval i antropologii a politice. Pro opuštěné děti založil ústav ve Neuhoftu² a později v Yverdonu. Ve výchovném stavu v Neuhoftu se svou ženou s dětmi žil a vychovával je. K dětem měl velmi vlídný přístup a dle jeho slov se díky tomu v dětech projevil pocit důvěry a lidskosti.³ Pestalozzi ve výchově upřednostňoval důraz na práci. Uvědomoval si, že dětem zajistí co nejlepší život skutečnost, pokud se vyučí nějakému řemeslu. Vedle pracovní výchovy viděl jako velmi důležité vést děti k mravnosti. Tu také označuje jako vrchol lidského života. Během svého života vydal mnoho děl o výchově dětí. Nejvýznamnější monografií je *Jak Gertruda učí své děti* (Hrušková, 2013).

---

¹ Působil jako vychovatel v Burgdorfu a Stanzu.

² Oba ústavy se nachází ve Švýcarsku.

³ Po pěti letech činnosti ale ústav zanikl kvůli nedostatku financí.

Philipp Emanuele Fellenberg žil v letech 1771–1844. Byl to první ředitel ústavu v Hofwylu. Model vzdělání v tomto ústavu byl na svou dobu unikátní. Byl to velký milník v nedávné švýcarské historii. Vzdělávací cíle se zaměřovaly především na profesní zdatnost, všestrannou výchovu k maximálnímu rozvoji člověka a na náboženství. Základním charakterem tohoto vzdělání proto byla asketická přísnost a pracovní disciplína, ale i výtvarná a hudební výchova, dětská hra, ale jen na omezený a předem daný časový úsek. Ústav nebyl sponzorován státem a po několika letech fungování a výchovných úspěších bohužel zanikl. Fellenberg byl pokračovatelem myšlenek Pestalozziho a Rousseaua. Zastával myšlenku výchovy žáka žákem (Wartburg, 1955).

Giovanni Bosco žil v letech 1815–1888. Označován jako „apoštol opuštěné a zanedbané mládeže“, založil výchovný dům v Turíně. Byl to nábožensky založený člověk a odráželo se to především ve způsobu jeho výchovy, kterou orientoval plně na náboženství. Byl velkým odpůrcem tělesných trestů, věnoval se hlavně osvětové péči. Můžeme zde mluvit o počátku preventivní péče (Slomek, 2010). Na začátku jeho kněžské kariéry pracoval s chlapci, o které se nikdo nestaral. Těšil se dobrému přijetí z řad opuštěných chlapců, kteří si ho velmi oblíbili. Velmi se snažil mladé lidi upozornovat na různá životní úskalí, tak se snažil předcházet případným problémům (*Salesiáni Dona Bosca*, 2022).

J. J. Wehrli žil v letech 1790–1855. Byl pokračovatelem Pestalozziho myšlenky výchovy mravně narušených dětí podle vzoru průměrné rodiny. Vlastně tuto myšlenku dovedl do dokonalosti tím, že založil ústav Aran v roce 1810. Později společně s J. H. Wichernem v roce 1833, založil ústav v Hornu, kde se snažili pro chovance vybudovat co nejpřirozenější prostředí po vzoru klasické rodiny (Floder, 1990). Předtím pracoval jako ředitel a vychovatel zařízení pro osiřelou a mravně narušenou v Hofwylu ve Švýcarsku. Zaměřoval se na pracovní výchovu chovanců, sám s nimi žil a působil v ústavu jako „otec“. Podle jeho vzoru se poté zakládaly ústavy například v Anglii, Německu, Francii a Rusku (Chaloupka a kol., 1986).

J. H. Wichern žil v letech 1808–1881. Byl dalším pokračovatelem Pestalozziho myšlenky o výchově v rodinných systémech v Německu. Věnoval se sociální pomoci dětem. V roce 1833 založil výchovný ústav, který nesl název *Rauches Haus*. Tuto pomoc neomezoval pouze na dítě, ale byl si vědom toho, že je potřeba dobrým působením ovlivňovat i prostředí, ze kterého dítě pochází (Hanulíková, 2016). Dále vytvořil celou řadu rodinných domů, kde umísťoval manželské páry se svými dětmi, k nimž přiřazoval chovance. V jednom takovém domku žilo pospolu kolem dvanácti členů (Chaloupka a kol., 1986).

August de Metz žil v letech 1812 – 1854. Společně s Bretigneres de Courteilles vytvořil ve Francii v Tours trochu odlišný způsob členění ústavu. Chovanci byli rozděleni do několika

výchovných skupin po přibližně čtyřiceti osobách, kde se o ně staral jeden vychovatel, který zastával roli jakéhosi otce. Od Pestalozziho přístupu se tyto ústavy odlišují zejména tím, že se zde využívaly i tělesné tresty. Každá skupina měla svůj dům a zaměřovala se na určitý druh práce. Dva nejlepší chovanci byli pomocníky skupinového vychovatele. Když chovanec opustil zdi ústavu, byla mu věnována následná péče – to v té době ještě zdaleka nebylo zvykem. Tento způsob fungování ústavu byl velmi promyšlený, o propuštěné chovance se zajímal spolek nazývající se „sdružení otců“, byli zde sdružení všichni vychovatelé z celé kolonie. Tento typ ústavu ve Francii slavil velké úspěchy a brzy se rozrostl na 20 výchovných skupin. Inspirován touto kolonií výchovných skupin založil K. Rukašnikov obdobnou kolonii v Moskvě (Chaloupka a kol., 1986).

SYSTÉMY S VNITŘNÍ SOCIÁLNÍ STRUKTUROU

Anton Semjonovič Makarenko žil v letech 1888–1939. V oblasti pedagogiky jde o velmi významnou osobnost, ačkoliv sám o pedagogické kariéře v mládí nesnil. Původně pracoval na železnici, ale kvůli jeho zdraví mu jeho otec naplánoval učitelskou kariéru. Byl také umělecky nadaný, rád maloval a věnoval se divadlu. Své zkušenosti a poznatky získával studiem i praxí na různých školách, kde sbírá zkušenosti v oblasti kolektivní a pracovní výchovy. V roce 1920 buduje kolonie pro mladistvé provinilce nedaleko Poltavy. Ve své praxi se zaměřoval především na budování kolektivu. Vliv kolektivu na osobnost jedince má podle něj velký význam. Proto je potřeba působit na kolektiv pomocí vhodného řízení skupiny. Zaměřoval se na budování tzv. samosprávy kolektivu. Toto by podle něj měla být hlavní činnost speciálního pedagoga. Společně se například rozhoduje o trestech a odměnách (Vacek, 2006).

William George založil v roce 1895 tzv. „republiku mladých provinilců“ ve Freeville ve státě New York. Byl to obraz společenského uspořádání klasické americké společnosti. Republiku mládeže řídilo shromáždění chovanců starších 16 let. Schvalovali zákony, nařízení, příkazy, mohli dokonce ukládat trest odnětí svobody až na 3 měsíce. Republika měla svého prezidenta, tajemníka státní pokladny a státního tajemníka. Byli sem přijímáni chlapci a děvčata ve věku od 14 do 25 let, kteří se dopustili trestného činu. Chovanci si museli na sebe vydělávat, stát toto zřízení finančně nepodporoval (Chaloupka a kol., 1986).

Edward Joseph Flanagan žil v letech 1886-1948. Byl to kněz, který se narodil v Irsku. V roce 1904 se přestěhoval do USA. Velmi se zasloužil o zkvalitnění péče o děti a rodiny v Americe. Bojoval za uzavření ústavů, ve kterých měly děti velmi těžké podmínky. Bojoval za práva dětí. Později založil podobné zřízení jako W. George, ale neslo označení „město“ –

Boys Town (*Boys Town*, 2022). Toto zřízení založil ve státě Nebraska. Flagan zastával názor, že neexistuje špatná mládež, že v případě potíží jde jen o selhání rodiny či výchovy. Stačí jen, když dospívajícímu nabídneme vhodné podmínky pro jeho osobní rozvoj, vhodnou socializaci a životní úkol. Město řídila městská rada v čele se starostou (Chaloupka a kol., 1986). Otec Flagan zemřel v roce 1948, zařízení Boys Town funguje dodnes.⁴ Na počest otce Flagana se uděluje cena *Father Flanagan Award for Service to Youth* lidem, kteří se zasadili o zlepšení péče o děti (*Boys Town*, 2022).

2.1.2. Osobnosti českých zemí

Jan Krejčí žil v letech 1825–1887. Na rozdíl od ostatních uvedených zástupců nebyl pedagogem. Zabýval se geologií a mineralogií. Při cestách do Švýcarska, Anglie, Belgie a Německa však poznal mnohá nápravná zařízení a ty upoutaly jeho pozornost. Při návratu domů se snažil o osvětu v problematice špatně vychovatelné mládeže tím, že vydal *spis Cesty po Německu, Švýcarsku, Anglii a Belgii*. Dále chtěl financovat vznik nového stavu u nás, z toho ale nakonec sešlo. Svůj vliv měl také v politice, snažil se prosadit návrh na vybudování ústavů pro zanedbané a opuštěné děti, bohužel tento návrh byl zamítnut. I přes tyto neúspěchy byly jeho snahy velkým přínosem v péči o zanedbané děti (Chaloupka a kol., 1986).

Jan Šauer žil v letech 1845–1913. Byl českým pedagogem, který cestoval po zahraničí a získával zkušenosti v oblasti péče o slabomyslné děti. Zasadil se o vznik pomocné třídy při obecné dívčí škole u sv. Jakuba v Praze v roce 1896. Byla to vůbec první pomocná třída v geografickém našem prostředí. Také stál u zrodu vychovatelny pro mravně narušené v Libni. Vydal několik pedagogických spisů jako například *Pedagogická cesta po Švýcarech, Stručné vychovatelství a vyučovatelsví* nebo *Obecné vychovatelství* (Čáda, 1915).

Vojta Náprstek, vlastním jménem Adalbert Fingerhut, žil v letech 1826–1894 (Hutyrová a kol., 2013, s. 37). „*Byl mužem mnoha zájmů a aktivit, které vždy směřovaly k jednomu cíli: pozvednout úroveň českého národa,*“ (Secká, 2012, str. 139). Společně s Janem Šauerem vznesl návrh na vznik vychovatelny v Libni. Cesty Amerikou ho inspirovaly k založení *Klubu amerických dam* v Praze, který se mimo jiné věnoval péči o mládež a osiřelé dívky (Secká, 2012).

Marie Riegrová-Palacká žila v letech 1833-1891. Byla dcerou Františka Palackého, ženou Františka Ladislava Riegra a matkou Marie Červinkové Riegrové. Zajímala se o

---

⁴ www.boystown.org

předškolní výchovu dětí. Nebyl jí ale vzdálen ani zájem o blaho dětí zanedbaných a chudých, o čemž svědčí její slova: „*Má dlouhá zkušenost vždy více a více mne učí, že jest jen jediná cesta, abychom opravdu prospěli chudým: abychom pomáhali právě jen těm, kteří toho zasluhují, abychom je učinili lepšími, abychom je zvolna povznesli v jich vlastních očích, a ta cesta jest: starati se o jejich děti. Ne ve věku, kdy tyto mohou vstoupiti do školy průmyslové – o ne, to je příliš pozdě. Otevřte školky pro dítky – dvě, tři, více, jestli Vaše prostředky to dovolují,*“ (Červinková-Riegrová, 1892, str 68). V roce 1851 se zasadila o vznik *Spolku paní svaté Ludmily*, který pečoval o opuštěné dívky. Tento spolek vznikl v roce 1851 a měl převýchovné snahy (Chaloupka a kol., 1986).

Slavibor Breüer žil v letech 1837–1912. Byl zakladatelem vychovatelny pro opuštěnou a zanedbanou mládež Breüer v Modletíně u Chotěboře. Založil ji v roce 1869. Zásady výchovy byly opřeny o myšlenku volnomyšlenkářství. Měl na starost 7 sirotků. V roce 1881 se stěhuje z Čech do Srbska a dále do Řecka a všichni sirotkové s ním. Všichni také vstoupili do kláštera a stali se z nich mniši (Chaloupka a kol., 1986).

Leopold Pek se narodil v roce 1855 jako pátý a poslední syn. Během svých studií se setkal s užíváním tělesných trestů. Zanechalo to v něm velký odpor proti tělesným trestům, což se později projevilo i v jeho výchovných metodách. Brzy se stal uznávanou autoritou v oblasti převýchovy. Své zkušenosti nasbíral také během cest po Německu, kde navštívil několik desítek vychovaten. Své poznatky sepsal v díle *Obrazy z cesty pedagogické*. Byl prvním ředitelem vychovatelny v Libni a následně v Říčanech. Právě v Říčanech byla roku 1896 otevřena *Vychovatelna manželů Olivových*, kde se Leopold Pek stal prvním ředitelem. Mohl zde naplno rozvinout svůj potenciál a vnést tak do praxe své výchovné metody. Jeho způsob vedení vychovatelny neměl srovnání v celé tehdejší Evropě. Dbal na příjemné prostředí pro chovance, vytvořil jim opravdu náhradní rodinné prostředí. S chovanci udržoval pevné citové vazby, to se projevilo i při snaze zůstat v kontaktu s již propuštěnými chovanci. Držel se toho, že jen pevnou citovou vazbou může dojít k pozitivním změnám v chování. V době jeho stáří se o něj starala jedna z jeho bývalých chovatek, a to až do jeho smrti v květnu 1937 (*Laskavý vychovatel Leopold Pek in Říčanský kurýr, 2022*).

Jaroslav Doležal žil v letech 1890–1965. Zabýval se myšlenkou převýchovy podle modelu rodinného života. Byl ředitelem libeňské vychovatelny po Leopoldu Pekovi. Napsal *Padesát let práce na záchranu mládeže mravně ohrožené*, kde popisuje metody, které se v ústavu užívaly a také zde popisuje první ucelený pohled na historii péče o obtížně vychovatelné. Byl zastáncem myšlenek J. J. Pestalozziho (Mezeiová, 2020).

Josef Zeman žil v letech 1867–1961. Původní profesí byl učitel na obecné škole v Náchodě. Dále pracoval jako školní inspektor a na ministerstvu školství řídil oddělení pro zvláštní školy. Byl jedním ze zakladatelů časopisu *Úchylná mládež*. Zajímal se o péči o postiženou mládež. Byl jedním z autorů osnov a výchovných směrnic pro školy mládeže úchylné. V roce 1930 prosazoval povinné vysokoškolské vzdělání pro učitele. Později se věnoval výuce historie tzv. úchylného školství na vysoké škole pedagogické (Mezeiová, 2020) Vydal také první pedopatologický slovníček, ve kterém se uváděla první ucelená speciálně pedagogická terminologie. (Chaloupka a kol., 1986)

Alois Zikmund žil v letech 1882–1972. Během svého života pracoval ve více vychovatelnách. Nejvýznamnější pro něj byla Zemská vychovatelná v Opatovicích, kde se stal ředitelem (Chaloupka a kol., 1986). Alois Zikmund byl jednou z nejvýznamnějších osobností v oblasti etopedie. Jeho vliv je podstatný hlavně ve vědeckém zpracování této péče. Do té doby byla výchova mravně narušených málo zkoumána a vycházela často z pouze instinktů vychovatelů. Zikmund své zkušenosti z praxe sepsal do knihy *Mládež mravně vadná*.⁵ Místo pojmu „mládež obtížně vychovatelná“ zavádí pojem „mládež mravně vadná“. Zabývá se cílem převýchovy, který spatřuje v objevení mravního citu, smyslu a porozumění sociální hodnoty. Velký důraz klade na vliv psychologie a využívá ji při diagnostice problému a následné převýchově. Toto nikdo před ním a dlouho po něm nedělal. Věnuje se také otázce vzniku problémů chování. Udává je do systematického rozdělení: 1. vnitřní, 2. vnější, 3. špatný vývoj charakteru, vzniklý ze zkušeností, které mladého člověka, sledujícího určitého cíle, zklamaly (Moucha, 1990). Další důležitou klasifikací je rozdělení mravně narušených jedinců do skupin podle stupně a druhu postižení: mravně ohrožené, mravně vybočilé a mravně vadné. Podle těchto a dalších jím užívaných klasifikačních systémů zavedl spoustu organizačních opatření pro převýchovu. Dále při převýchově dbal na rodinný charakter výchovy a osobnost vychovatele. Svěření vedl také k vzájemné spolupráci a pomoci (Moucha, 1990). V roce 1926 vystoupil na III. sjezdu pro výzkum dítěte v Praze s příspěvkem na téma *O problémech výchovy mravně vadných*. Jeho dílo zanechalo velký vliv na péči o osoby s poruchou chování (Mezeiová, 2020).

Přemysl Pitter žil v letech 1895-1976. Byl protestantským kazatelem, který v Praze na Žižkově založil v roce 1933 útulek pro děti. Během druhé světové války pomáhal židovským dětem dostat se do Anglie. Založil *Československou společnost pro vědy a umění* a dopomohl k otevření Husova domu a pomníku Jana Husa v Kostnici (Hutyrová a kol., 2013).

---

⁵ Vydána roku 1930.

Zdeněk Matějček žil v letech 1922–2004. Dodnes z jeho studií čerpají pedagogové i psychologové. Je známý především svými výzkumy v oblasti psychické deprivace v dětství. Dále se zabýval dětmi se specifickými poruchy učení i chování. Zajímal se i o děti z nízkého sociokulturního prostředí. Prováděl dlouholeté výzkumy vývoje dětí pocházejících z prostředí, jako jsou dětské domovy, SOS vesničky, děti nechtěné či svobodných matek. Byl významný jak v oboru pedagogiky, tak v psychologii. Své myšlenky sepisoval do mnoha děl, například *Praxe dětského psychologického poradenství* nebo *Krizová situace v rodině očima dítěte* (Matějček, 2003).

Miloš Sovák se narodil v roce 1905 jako poslední ze sedmi dětí. Vystudoval medicínu, během studia ho fascinovalo studium lidského mozku. Jeho práce přinesla velké posuny v celé speciální pedagogice. On sám se zabýval především logopedií. V roce 1964 založil na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy Katedru speciální pedagogiky. Zemřel v roce 1989 (Dvořáková, 2013).

2.2. Vývoj institucionální péče

Počátky institucionální péče můžeme zaznamenat již v počátku 19. století. Šlo především o instituce segregančního či ochranného charakteru. Zakládaly se polepšovny a donucovací pracovny. Až koncem 19. století a počátkem 20. století se začaly polepšovny přejmenovávat na vychovatelny, které už měly tendence vychovávat a vzdělávat (Vojtová, 2008). Níže uvedu významné polepšovny a vychovatelny, které na našem území vznikly. Vybrala jsem především ty, které slouží dodnes.

První z mnou vybraných je útulna Dobrý pastýř v Praze. Jako vůbec první ústav pečující o opuštěnou či mravně narušenou mládež byla útulna Dobrý pastýř v Praze založena roku 1839 Jednotou pro blaho propuštěných mladistvých káránců (Chaloupka a kol., 1986). Již v roce 1836 začal hrabě Leo Thun z Hohensteinu⁶ se skupinou dobrovolníků pracovat s mladistvými chlapci ale i staršími osobami, kteří se vraceli z výkonu trestu zpět do společnosti. Tito chovanci měli možnost se vyučit řemeslu, či pokud už nějaké řemeslo ovládali, mohli nastoupit do zaměstnání. V roce 1842 byla přejmenována na Vychovatelnu u Dobrého pastýře. Svým chovancům chtěla především co nejvíce vynahradit rodinnou výchovu a připravit je do života. V běžném denním programu byl zařazen například tělocvik, procházky, četba, zpěv a večerní modlitba. Vychovatelna také zajišťovala vzdělání na své soukromé ústavní obecné škole. Během let se tento ústav několikrát stěhoval, až zakotvil v Lublaňské ulici v Praze, kde slouží dodnes jako Diagnostický ústav pro mládež (*Diagnostický ústav pro mládež, Praha 2, Lublaňská 33*, 2008)

Dalším vybraným ústavem je Ochrannovna v Brně. Roku 1844 vznikl v Brně ochranný spolek, který se v roce 1848 podílel na založení první českou Ochrannovnu zanedbané mládeže v Brně–Černých polích. Mohla přijmout až 15 chovanců. V roce 1852 byla založena pobočka v Plavči, která mohla pojmout 10 chovanců. Tato ochrannovna byla jen pro chlapce a nebyla vzdělávací institucí. Jejím cílem bylo ochránit své chovance před zpusťostí a zločinností. Zodpovědnost za výchovu měl tzv. „domácí otec“. Snažil se působit jako otec v klasické rodinně se všemi právy. U chlapců rozvíjel hlavně vztah k práci a k učení. Tato ochrannovna zanikla v roce 1890. (Chaloupka a kol., 1986) Kolem ústavu bylo i dostatek místa pro hospodaření, které se užívalo k výchovnému působení na chlapce (Sluka, 2013).

Vychovatelna pro opuštěnou a zanedbanou mládež v Modletíně. Vznik této vychovatelny se datuje do roku 1869, zakladatelem a následně vychovatelem byl Slavibor

---

⁶ Leopold Lev z Thun byl český šlechtic z rodu Thun-Hohensteinů a český a rakouský politik. (<http://cs.wikipedia.org>)

Breüer. Žilo zde 7 sirotků a Breüer sám je vychovával dle zásad volnomyšlenkářství. Zajímavé je, že jedna z jeho zásad výchovy byla výchova k vegetariánství. Později se Breüer odstěhoval do Srbska a všichni chovanci odešli s ním, dokonce všichni vstoupili do kláštera (Kočvara, 2011).

Vychovatelna hlavního města Prahy v Libni. V roce 1883 byla založena a zásluhy na tom měl Vojta Náprstek a Jan Šauer. U zrodu a následného rozvoje stál i významný český pedagog Leopold Pek. Ten byl v čele vychovatelny se svou ženou celých 13 let. Výchovný ústav kladl důraz jak na výchovu, tak na vzdělávání. Počátky tohoto ústavu nebyly jednoduché, jak po straně ekonomické, tak po straně výchovné. Na počátku se manželé Pekovi starali o 6 chlapců, za tři roky jich měli v péči už 49 a v roce 1896 bylo v ústavu šedesát chlapců. V stavu byli dále zaměstnáni dva učitelé a čtyři vychovatelé – řemeslníci. Důraz byl kladený na vyučení se řemeslu, což mělo chlapcům zajistit obstojnou budoucnost. Byla to například řemesla knihařské, krejčovské, sedlářské a pletářské. Součástí vychovatelny byla i obecná a pokračovací škola. Byly zde vedeny i osobní karty, kde se zaznamenávaly úspěchy i neúspěchy, psychologické postřehy a zkušenosti vychovatelů s chovancem. Ústav se pod vedením Leopolda Peka a jeho ženy stal jedním z nejlepších ústavů v Rakousku-Uhersku (Rýdl, 1989). Chovanci nebyli vychováváni jen v rámci ústavu, ale i mimo něj. Dále se zde uplatňovaly zásady demokracie a tělesné tresty se nepoužívaly. Později byl ústav přemístěn do Kostelce nad Orlicí (Slomek, 2010).

Vychovatelna arcivévodkyně Alžběty – okresu vinohradského a žižkovského. V roce 1883 bylo vydáno usnesení o založení této vychovatelny v Praze. Z dobového záznamu lze vyčíst, že budova byla považována za způsobilou, když pojala 47 chovanců do učebny a 19–26 chovanců do ložnic. V roce 1886 vychovatelna přijala první čtyři chovance. Vychovatelna pracovala podle čtyř základních pravidel:

1. *Pečovati o zdravý tělesný rozvoj chovanců*
2. *Usilovati o jejich náboženské a mravní vzdělání*
3. *Poskytovat jim přiměřeného vzdělání školního*
4. *Přidržovati jich k užitečné práci v zahradě, v dílně a v domácnosti* (Rais, 1926, str 586)

V ložnici měli chovanci k dispozici železná postele s drátěnou vložkou. Na té ležela zíněnka a polštář, přikrýt se chovanci mohli vlněnou houní. Velký důraz kladla vychovatelna na hygienu. Každé ráno se museli chovanci opláchnout do půli těla svlečením. Každou sobotu se pak museli všichni „bez výjimky vykoupat, a to s chutí.“ (Rais, 1926, str. 587). Po propuštění dostal chovanec „věno“ a na nějaký čas i finanční podporu. Tato vychovatelna zanikla před první světovou válkou (Chaloupka a kol., 1986).

Dívčí ochrannovna v Černovicích u Tábora. Počátky tohoto ústavu můžeme najít už v roce 1884, kdy paní učitelka Marie Patová získala souhlas pražského spolku *Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek* k vybudování vůbec první dívčí ochrannovny pro opuštěné a zanedbané dívky v Českém království, která nesla název *U dobrého pastýře*. Samotný vznik ochrannovny řadíme do roku 1885. Dívky se sem dostávaly díky spolku, na žádost rodičů, či se jich ujala samotná paní Patová (*Výchovný ústav, Černovice, Jiráková 285, 2021*). Spolek částečně přispíval na chod ústavu, tudíž rodiče platili jen malou částku (Chaloupka a kol., 1986). I přes zajištění financí spolkem musely pěstounky, které v ústavu pracovaly, žádat o finanční dary, někdy ústavu přispívaly i ony samy. Po první světové válce byla kvůli finančnímu nedostatku ochrannovna zrušena a převedena do Kralup. Během druhé světové války fungovaly prostory bývalé ochrannovny jako Ústav pro péči o uprchlíky, který spolupracoval s Červeným křížem. V roce 1943 zde vznikl Ústav pro matky s dětmi přestěhovalců, který se po válce stal Dětským domovem. Byl určen pro osiřelé dívky, nebo pro dívky, o které se rodiče starat nemohli. V padesátých letech došlo krátce ke sloučení Dětského domova s výchovou mravně narušené mládeže. Zařízení neslo název *Domov výchovy mládeže při Krajském dětském domově*. Neměl ale dlouhého trvání. V roce 1961 ústav změnil název na *Výchovný ústav mládeže* a o pár let později na *Domov mládeže s ochranou výchovou*, který fungoval pro rozumově normální mládež se středně těžkým režimem. Po roce 1970 se změnou ředitele dochází v ústavu k další změně, byla sepsána práva a povinnosti jak zaměstnanců, tak chovaneč. Denní řád pro děvčata byl velmi přísný. Po další výměně ředitele, konkrétně v roce 1988, bylo v ústavu zřízeno oddělení pro nezletilou matku a dítě. S tímto zaměřením funguje ústav dodnes (*Výchovný ústav, Černovice, Jiráková 285, 2021*).

Sociálně-diakonický spolek Domovina, který patřil pod církve Bratrskou byl založen roku 1886 s cílem péče o mladé dívky a ženy, které se musely živit prostitucí. S prostitucí se v té době velmi bojovalo, mnoho mladých dívek odcházelo z vesnic do měst do služby a učení. Mnoho jich ale končilo ve veřejných domech a nádražích. Spolek poskytoval pomoc dívkám bez ohledu na národnost a vyznání. Tento spolek byl jediný svého druhu v Rakousko-Uhersku. Mnozí ho srovnávali s domem Benátky, který založil Jan Milíč z Kroměříže v roce 1372 jako kazatelskou školu a útočiště pro kající se prostitutky, jemuž se později začalo říkat Jeruzalém. Toto srovnání se v dobovém tisku několikrát opakovalo. Tento spolek také podporovala Charlota Garrigue Masaryková. 8. 2. 1911 tento spolek zanikl. Z jeho existence jím prošlo téměř 100 dívek a žen, některé měly pouhých 13 let (Štěpán, 2022).

Útulek svatého Josefa pro zpustlé a opuštěné dívky v Praze na Vinohradech. Stejně jako ústav *Domovina*, vznikl i tento ústav v roce 1886 na popud spolku *Domovina*. Byla zde

poskytnuta výchova a vyučení děvčatům od 6–14 let (Doležal, 1935). Později se tento ústav spojil s stavem Dobrý pastýř (Chaloupka a kol., 1986).

Zemská polepšovna v Novém Jičíně vznikla v roce 1889 původně jako zemská donucovací pracovna. Financoval ji Zemský úřad v Brně. Polepšovna byla koedukovaná a chovanci se přijímali na základě rozhodnutí soudu, nebo na popud rodičů či poručníka. Rodiče nebo poručníci se ale museli písemně vzdát vlivu na výchovu po dobu umístění chovance v ústavu. Nejčastěji šlo o mladistvé z nejnižších sociálních vrstev. Chovanci zde byli umístěni většinou na 2 až 3 roky. Když ústav opouštěli, dostávali se do trvalé evidence policie. Při ústavu byly zřízeny dílny, které fungovaly do roku 1951. Pro chlapce šlo o stolařskou, krejčovskou, kovářskou a obuvnickou dílnu. Pokud se chovanec nenašel ani v jednom oboru, pracoval v polním hospodářství či zahradnictví. Při práci se muselo mlčet. Dívky pracovaly v kuchyni a učily se domácím pracím. Pomáhaly také v zahradnictví a zemědělství, kde neměly žádné úlevy, dívky musely odvést tolik práce, co by odvedl zdravý dělník. Zaměstnání trvalo téměř po celý den, přesněji od 6 do 18, v poledne měli chovanci 2 hodiny pauzu. Když měli chovanci volno, mohli chodit mimo ústav – ovšem pouze vybraní chovanci. A to na fotbalový zápas, do kina nebo na koupaliště, avšak za řádného dozoru, který byl na 15 chovanců 2 dozorcí. Tito dozorcí s sebou nosili obušek a služební zbraň – pistoli. Režim byl přísný i co se týkalo návštěv. Povolovány byly ředitelem, a to jen vzorným chovancům na 15 minut jednou za měsíc za přítomnosti dozorce. Poštu mohli chovanci přijímat a odesílat jednou za měsíc.

V ústavu se chovanci rozřazovali do 3 skupin a mimo to ještě tzv. trestná třída, kde byli velmi problémoví chovanci. Domácí řád byl také velmi přísný, chovanci si nesměli například sdělovat své trestní přestupky, nesměli si nic půjčovat ani mezi sebou nic směňovat. Řád byl tak přísný, že si vzájemně nemohli ani nic darovat. Pokud někdo porušil domácí řád, tresty se udělovaly podle ministerského nařízení z roku 1860, které platilo až do roku 1945. Tresty byly následující: domluva mezi čtyřma očima, domluva před všemi chovanci, odnětí výhod (hry, přijímání návštěv a další), tvrdé lože, újma na stravě a přidělené tvrdé práce, přidělení k nepříjemné práci (například čištění jímek), sesazení do nižší tříd, snížení výdělečné třídy, částečný, nebo úplný půst o vodě nebo chlebě na svobodě, vězení až do 7 dnů, uvázání na pryčnu, tvrdé lože na kobce, samovazba v temné komoře do 3 dnů, tělesný trest od 3 do 25 ran lískovkou (k provedení tělesného trestu nebo uvázání na pryčnu bylo třeba souhlasu lékaře), (*Výchovný ústav, základní škola, střední škola a středisko výchovné péče Nový Jičín*, 2021).

Ochranovna císaře Františka Josefa v Brně–Králově Poli vznikla v roce 1890 výhradně pro chlapce. Bylo sem přemístěno 11 chlapců ze zrušené Ochranovny zanedbané mládeže, která v Brně fungovala od roku 1848. Vychovatelna pojala až 180 chovanců, při čemž měla 10

ložnic, 5 tříd, kde se chlapci učili německému a českému jazyku. Dále měla vychovatelna izolační místnost a kapli. Ve vychovatelně fungovaly tři oddělení podle „stupně mravní zpustlosti“. Aby se chovanec mohl dostat z nejtěžšího oddělení, musel se po 6 měsících vzorně chovat. Ti, kteří byli považováni za nepolepšitelné, byli posíláni do dorostové vychovatelny v Novém Jičíně. Velký důraz byl kladen na práci. Výjimkou nebyly tresty, kdy například za krádež musel provinilec nosit ukradenou věc připevněnou na svém oděvu. V roce 1921 se vychovatelna musela přestěhovat do Uherského Hradiště, protože bylo potřeba prostory v Brně uvolnit pro nově vzniklou Vysokou školu zvěrolékařskou (*Internetová encyklopedie dějin Brna*, 2020). Nesla název *Moravská zemská vychovatelna v Uherském Hradišti*. Na svou dobu měla velmi dobrý organizační systém. Byl zde lékař, který chlapce přijímal a spolupracoval s vychovateli, ústav měl zvláštní oddělení, kam nově přijaté chovance zařadil a nějakou dobu byl pozorován. Na konci každého roku se vypracoval tzv. psychologický profil chovance. Pozorně bylo také sledováno to, čím poruchy chování u chovance byly způsobeny: zda dědičností, vlivem prostředí či poruchou nervového systému. Při ústavu byla i škola a praktické dílny (Chaloupka a kol., 1986). Po druhé světové válce se vychovatelna přestěhovala do Šumperku, ale několik personálních pracovníků a klientů přešlo do nově vzniklého výchovného ústavu ve Střílkách u Kroměříže (*Encyklopedie města Uherské Hradiště*, 2017).

Polepšovna v Opatovicích nad Labem vznikla v roce 1891 místo bývalého cukrovaru. V popředí ústavu stály tři osoby – kněz, učitel a úředník, který se později stal ředitelem ústavu. V průběhu let byl jeho ředitelem Alois Zikmund. Nejprve ústav sloužil jako polepšovna a byl určen pro chlapce ve věku od 14 do 20 let. V roce 1921 byla polepšovna přejmenována na vychovatelnu. Při vychovatelně fungovaly řemeslnické dílny, kde si chovanci osvojovali řemesla, například zámečnické, truhlářské, košíkářské, obuvnické, knihařské a mnoho dalších – celkem jich bylo 11. Byl zde i pavilon pro napravené chovance. K ústavu patřila i velká zahrada a pole. Péče o chlapce neměla zprvu jednotný charakter, většinou se vycházelo z intuice. S nástupem Aloise Zikmunda se ale mnohé změnilo. Alois Zikmund ve výchově uplatňoval nejnovější poznatky z pedagogiky, psychologie a dalších odborných odvětví, a tak se mu podařilo péči systematizovat a posunout od intuitivního charakteru k cílevědomé péči o chlapce. Při přijímání chovance se udělala jeho psychotechnická zkouška, podle jeho přání a po domluvě s ředitelem si vyzkoušel práci v dílně. Po měsíci došlo k trvalému zařazení do nejvhodnější řemeslné dílny (Mezeiová, 2020). Alois Zikmund byl pro tento ústav klíčovou osobou. Jeho přístup k mládeži byl novátorský, snažil se chovance vychovávat a vzdělávat a zároveň najít nové přístupy k těmto mladistvým s poruchami chování a emocí. Na rozdíl

od ostatních vychovatelem té doby se tato opatovická vychovatelna neizolovala od okolí, spolupracovala s okolními školami. Vychovatelé museli chovance průběžně hodnotit a ke každému přistupovat individuálně. Dle jejich možností je pak směřovali do nejvhodnějšího zaměstnání (Vojtová, 2008). Ústav zanikl v roce 1947, kdy Alois Zikmund odešel do důchodu. Chovanci přešli do vychovatelny v Králíkách. (Mezeiová, 2020).

Družina blahoslavené Anežky České v Praze. Šlo o spolek, který se zajímal o mravně narušené dívky a pomáhal jim s jejich situací, snažil se pro ně sehnat místo buď v rodině, stavu či nějakém spolku (Chaloupka a kol., 1986).

Vychovatelna manželů Olivových v Říčanech vznikla v roce 1896 na popud manželů Olivových. Nejvýznamnějším ředitelem byl Leopold Pek. Ústav vedl společně se svou ženou. Vychovatelna mohla pojmout až 120 dětí. Vychovatelna byla koedukovaná, přijímala děti do 10 let. Jednu třetinu dětí tvořily děti mladší 6 let. Při ústavu byla trojtřídní škola pro chlapce i děvčata. Po vyučování s dětmi trávili čas pěstouni a pěstounky. Jednou týdně se v ústavu konaly porady, kdy se vychovatelé radili o dalších výchovných postupech u konkrétních dětí. Leopold Pek se snažil ke každému chovanci přistupovat individuálně. Používal metody pozitivní motivace. Těšil se přirozené autoritě jak u chovanců, tak u zaměstnanců ústavu. Dalo by se říct, že se mu převýchovná práce velmi dařila. Víme také, že Pek udržoval kontakty s bývalými chovanci. Vychovatelna v čele s manželi Pekovými jim byla opravdu domovem (Rýdl, 1989). Svou činnost vychovatelna ukončila před druhou světovou válkou a budova se využívá jako ozdravovna Mír (Chaloupka a kol., 1986).

Zemská vychovatelna v Králíkách. Její vznik se datuje do roku 1898. Vychovatelna byla zřízena pro mravně vadné chlapce, kterým bylo 6–14 let, výjimečně zde mohli pobývat chlapci do 16 let. Chlapci se mimo klasické vyučování učili domácím pracím, práci na zahradě či práci v dílně. Dílen bylo hned několik, například krejčovská, obuvnická, zednická a další. Ústav se mohl postarat až o 150 chovanců, kteří byli podle své pracovitosti a chování rozděleni do 3 skupin. V období druhé světové války byli chovanci přemístěni do vychovatelny v Opatovicích nad Labem. Po válce se ústav v Králíkách opět obnovil a chovanci i personál se vrátil. S nástupem komunismu prodělala vychovatelna další změny v personálním obsazení. Na přelomu let 1955 a 1956 došlo v ústavu ke krizové situaci. Kvůli nedostatku vychovatelů došlo k velkému poklesu morálky u chovanců, kteří hrubě porušovali kázeň během vyučování, své vychovatele dokonce napadli i s nožem v ruce, chovanci také útočili na slabší ve svých řadách, docházelo k hromadným útěkům a krádežím, přepadávání aut a osob mimo ústav. Tuto krizi se povedlo překonat pomocí nově přijatých vychovatelů, přísného režimu chovanců a přemístěním některých chovanců. Postupně se morálka ústavu zvedla. V roce 1972 se ústav

přejmenoval na *Dětský výchovný ústav*. Dnes ústav funguje jako dětský domov se školou (*Dětský domov se školou Králíky*, 2012).

Ochranovna v Moravském Krumlově. Její vznik se píše do roku 1906, kdy byla postavena budova pro účely německého sirotčince. V roce 1919 došlo ke změně, byli sem přemístěni chlapci z chlapeckého ústavu z Dřevohostic na Přerovsku. Ústav užíval označení ochranovna i vychovatelná. Při ústavu byla i dvoutřídní škola a někteří chovanci se mohli vzdělávat v místní měšťanské škole. Počet chovanců se pohyboval mezi 50–90 chovanci. V roce 1938 byl ústav zrušen a obnoven byl až v roce 1947 jako vychovatelná mládeže pro chlapce a dívky. Věková hranice byla 6–15 let. V roce 1958 byli chlapci z ústavu přemístěni do Loučné nad Desnou a do ústavu se nastěhovaly dívky z dětského domova v Boskovicích. Krátce na to byl ústav změněn na Dětský výchovný ústav pro mravně narušená děvčata. Dnes ústav funguje jako *Výchovný stav, dětský domov se školou, středisko výchovné péče, střední škola a základní škola Moravský Krumlov*. Funguje pro dívky i chlapce v devíti skupinách, mezi nimiž je i skupina pro nezletilé těhotné dívky a nezletilé matky s dětmi (*Výchovný ústav*, 2010).

Městská útulna pro dítky v Praze. Založena v roce 1903. Později nesla název Ústřední dětská ozdravovna v Praze. Do této instituce byly přijímány děti pouze na přechodnou dobu, pouze do doby, než byly svěřeny do péče rodičů či státu. Zakladatelům šlo především o zamezení kontaktu mezi nepřizpůsobivými dospělými a dětmi z ulice (Chaloupka a kol., 1986).

Moravská vychovatelná v Boskovicích byla založena v roce 1906, a to pro ohrožené a mravně vadné dívky. Děvčata se přijímala ve věku od 6 do 15 let. Vzdělávala se ve škole patřící k ústavu. Chod vychovatelný byl dle rodinného příkladu. Roku 1938 došlo ke sloučení s výchovnou z Nového Jičína. Nová vychovatelná měla tedy dvě oddělení: jedno pro výchovu mravně vadných dívek ve věku 7 až 15 let a druhé pro výchovu dívek ve věku 15 až 21 let. (Chaloupka a kol., 1986) V roce 1958 se tehdy už dětský domov pro dívky přestěhoval do Moravského Krumlova. V budově bývalého výchovného ústavu v Boskovicích byla od 60. let 20. století Zvláštní škola internátní – tento název byl platný do roku 2000. Dnes se v budově nachází mateřská škola, základní škola a praktická škola (*Mateřská škola, Základní škola a Praktická škola Boskovice, příspěvková organizace*, 2016).

Dětský domov chlapecký v Kostelci nad Orlicí vznikl v roce 1919. Byl určen pro až 60 chovanců – chlapců, kteří byli mravně vadní, nebo zanedbaní. Při ústavu byla škola spolu s dílnami (krejčovská, obuvnická, truhlářská, zahradnická). Ústav vznikl na popud České

zemské komise pro péči o mládež v Praze 3. Převýchova zde probíhala na principech rodinné výchovy. Během meziválečné doby ústav několikrát změnil ředitele a v roce 1924 se změnil i provozovatel – Ústřední sociální ústav hl. města Prahy. Chovanci byli považováni za členy rodiny aktuálního ředitele. Chovanci byli v rámci ústavu vzděláváni k německému jazyku i ke hře na housle. V roce 1925 zde například vznikly kroužky muzikantů a pěvců a později i loutkového divadla. V roce 1926 došlo k přejmenování ústavu na Dětský domov chlapecký. O chovance bylo dobře postaráno a věnoval se jim velký počet zaměstnanců. V roce 1929 v ústavu pracovali ředitel, učitel ústavní jednotřídky, hospodyně, tři řemeslníci a dvě pomocnice v domácnosti. Dále pak s ústavem spolupracoval lékař, tři učitelé náboženství, prادلena, švadlena a myčka. Nutno poznamenat, že ústav v té době měl 49 chovanců ve věku 7–16 let. Ve 30. letech se ústav přestěhoval do zámku v Dolních Počernicích u Prahy. Domov byl opět přejmenován na Chlapecký domov hl. města Prahy – vychovatelna manželů Olivových. Manželé Olivovi tuto vychovatelnu sponzorovali. V roce 1945 se vychovatelna znovu stěhuje, a to zpět do Kostelce nad Orlicí. Znovu dochází k přejmenování ústavu, tentokrát na *Krajský dětský domov a osmiletou střední školu se zvýšenou výchovnou péčí*. V dnešních dnech ústav slouží jako Dětský domov se školou (*DDS a ZŠ Kostelec nad Orlicí*, 2022).

Výchovna v Leducích – Šternberku byla založena v roce 1919. Byla určena pro dívky ve věku 14 až 18 let. Později, v roce 1929, do ústavu byli převedeni chlapci z Dobřichovic. Během druhé světové války začal ústav pečovat pouze o chlapce. Byli zde snahy o samosprávu, ale víceméně neúspěšné. Chlapci si vydávali časopis *Úsvit* (Chaloupka a kol., 1986). V roce 1953 byl ústav přestěhován do obce Obořiště a funguje do dodnes.

Jak můžeme vidět, vývoj jednotlivých stavů byl velmi rozdílný. Některé fungovaly pouze krátký časový úsek, některé se rozrostly, nebo spojily s jiným ústavem. Mnoho z nich po několika přejmenováních a změnách přežilo až do dnešních dnů. Mnoho ale zaniklo kolem roku 1948, kdy se péče o děti s poruchou chování více sjednotila pod záštitou státu (Mezeiová, 2020).

2.3. Pohledy na osoby s poruchou chování

To, jak společnost chápala jedince s poruchou chování, se vždy odráželo od aktuální normy společnosti. Svou roli zde sehrává hned několik faktorů: čas, prostor, situace, kultura náboženství (Kaleja, 2013). Morální problémy jsou v historii lidstva zřetelné od prvopočátku. V každé etapě lidstva se nacházely a nacházejí skupiny lidí, ať už šlo o dospělé, mladistvé, nebo děti, které nejsou schopny, nemohou, neumí, nebo nechtějí respektovat hodnoty a normy společnosti (Vojtová, 2008). Společnost se k nim vždy stavěla s ohledem na dobovou ideologii, životní úroveň a vyspělost společnosti, světový názor a dobovou morálku. Nemalý vliv na postoj k osobám s poruchami chování měla i aktuální vládnoucí třída (Chaloupka a kol., 2008).

Na otázku, kdy přesně začaly dějiny etopedie, jen stěží najdeme odpověď. Dějiny etopedie mají mnoho společného s historií vědního oboru penologie, mezi který patří vývoj trestu a trestání. Právě zde můžeme hledat prvopočátek oboru, který se zabývá lidmi s poruchou chování. Protože je obor etopedie mladý vědní obor, nemá ještě dostatečně ucelené poznatky ze své historie. Dějiny tohoto oboru můžeme ale velmi dobře sledovat na historii zařízení, které zajišťovaly péči o osoby s poruchou chování, či na životech osobností, které jsou s etopedií spojeny (Hutyrová a kol., 2013).

V průběhu staletí se pohled na osoby s poruchou chování měnil následovně:

- represe – šlo o úplné počátky vývoje lidstva; nehodící se jedinci byli ze společnosti vyloučeni; buďto šlo o vyloučení likvidací, což znamenalo usmrcení, nebo byli jedinci segregováni, tzn. vyloučeni ze společnosti – mohlo jít například o vyhnanství,
- rehabilitace – počátek najdeme v Itálii v 15. století, pak se rozšířil do celé Evropy; jedinci s poruchou chování byli zařazováni do společnosti především jako levná pracovní síla; objevovaly se snahy o převýchovu na popud dobročinných spolků či osobností, které se zasadily o změny v péči o osoby mravně narušené,
- prevence – snahy o zamezení nebo alespoň minimalizování vzniku problému; vznikají ústavy a poradenská péče (Slomek, 2010).

Slowik (2007) popisuje změny pohledů na lidi s postižením z optiky obecné speciální pedagogiky následovně:

- represivní přístup – období starověku; lidé s postižením byli zneužíváni, zotročováni či zabíjeni,
- charitativní přístup – období středověku; objevují se snahy o péči a ochranu postižených; snahy o zlepšení životní úrovně postižených měla hlavně církve,

kteřá zakládala špitály, hospice apod.; i přes tyto snahy nebyl přístup k lidem s postiženým moc přívětivý.

- humanistický přístup – období novověku; tendence pomoci člověku s postižením kvalitně žít ve společnosti, nejen přežívat,
- rehabilitační přístup – přelom 19./20. století; snaha o znovuuschopnění, zařazení se do běžného života; ti, kteří to nezvládli, byli segregováni v institucích pro ně vhodných,
- preventivně-integrační přístup – zaměřuje se na prevenci vzniku postižení a na předcházení riziku narození dítěte s vrozenou vadou nebo poruchou; svou úlohu tu má integrace: zařazení postiženého do života intaktní společnosti,
- inkluzivní přístup – přístup dnešní doby; stále se hledají nejvhodnější způsoby, jak osoby s postižením zařadit do vzdělávání a výchovy společně s intaktní společností, aniž by se musela omezovat jedna ze stran (Kaleja, 2013).

2.3.1. Vývoj péče o osoby s poruchou chování na našem území

Jan Amos Komenský, jeho myšlenky a dílo, přesahuje a dodnes inspiruje mnoho humanitních oborů. Jinak tomu není ani u oboru etopedie. Co se týče speciální pedagogiky obecně, Jan Amos Komenský zastával názor, že právo na vzdělávání a výchovu má každý. To znamená, že nikdo není nevzdělatelný. V díle *Velká Didaktika* se píše, že „*dítě, které je zpozdilé, musí pomocí cvičení a odborného vedení dosáhnout určitého stupně znalostí a že právě toto poškození je nutno kompenzovat zvýšeným výchovným úsilím.*“ (Chaloupka a kol., 2008, str. 50).

Počátek vědomé péče o osoby s poruchou chování můžeme v našich zemích datovat přibližně do 17. století. Tento vývoj převážně kopíroval dění v této problematice v Evropě. Zásadní u nás bylo založení spolku *Jednota pro blaho propuštěných káránců* v roce 1838. Tento spolek si dával za cíl vychovat a doplnit vzdělání svých chovanců. Následně zjistit, k jakému povolání směřují (Chaloupka a kol., 2008). V první polovině 19. století vznikají i další spolky s cílem převýchovy mravně vadných jedinců. Jde například o *Spolek pro blaho nuzných dívek v Praze*, *Spolek paní sv. Ludmily* nebo *Moravsko – slezský ochranný spolek* v Brně (Slomek, 2010). Byl to velký pokrok, protože do té doby se na děti a mladistvé, kteří svým chováním

vybočovali z norem společnosti, pohlíželo jako na dospělé a přesně tak s nimi bylo i nakládáno (Hutyrová a kol., 2013).

Vývoj pohledu na mravně narušenou mládež můžeme poznávat i díky pohledu na vývoj terminologie oboru. Během necelých 150 let si terminologie tohoto oboru prošla velkými proměnami. Na konci 19. století a počátkem 20. století se výchovou a vzděláváním mravně vadných zabývá obor pedopatologie. Tento obor se věnoval mimo jiné i dětem a mládeži s „*tělesnými, smyslovými, duševními vadami, nedostatky a úchylkami.*“ (Vojtová, 2008, str.9). V práci s mravně vadnými šlo především o převýchovu, a to pomocí donucovacích prostředků nejčastěji v polepšovnicích nebo později ve vychovatelnách. Nejvýznamnější osobností této doby v oblasti etopedie byl Josef Zeman, který napsal dílo *Péče o mládež mravně vadnou a mravně ohroženou* (Vojtová, 2008).

Od roku 1946 se užíval pro obor název defektologie. Byl odvozen od termínu defekt, který byl v hlavním zájmu zkoumání. Šlo především o odstranění defektu a případné předcházení jeho vzniku. K tomu měly sloužit metody reedukace, kompenzace a rehabilitace. Přítomnost defektu byl důvod poruchy chování špatně vychovatelných osob. Defektologie si kladla za cíl přiblížit jedince s poruchou chování co nejvíce k normám společnosti. Později se k název mění na speciální pedagogiku defektologickou (Vojtová, 2008). Obor defektologie se dělil na jednotlivá odvětví, mezi které také patřila léčebná a nápravná pedagogika. Vznikl také nový studijní obor na Pedagogické fakultě Karlovy univerzity v Praze – defektologie. (Hutyrová a kol., 2010).

Později se do popředí zájmu dostává spíše snaha o rozvoj osob s postižením než samotný defekt, a tak se v 60. letech 20. století začíná užívat názvu speciální pedagogika.

Prostředí, z jakého pocházela mládež ohrožená sociálněpatologickými jevy, bylo až do padesátých let minulého století nejčastěji vymezeno jako chudé se špatným přístupem ke vzdělání. Šlo tedy nejčastěji o děti z rodin s nízkou sociokulturní úrovní. Situace po druhé světové válce přinesla masivní nárůst kriminality mládeže ze středních vrstev. Nebylo výjimkou, že pachatel kriminální činnosti byl z ekonomicky nejvýše postavené rodiny. Jako příčina takové proměny se jeví daleko menší vliv rodiny na děti, které procházejí náročným obdobím dospívání, než tomu bylo v minulosti (Jelínek, 2014).

Po druhé světové válce u nás dochází k zestátnění všech ústavů, děti byly vychovávány ve velkých skupinách, stavy byly vedeny státem. Většinou šlo o výchovu izolovanou od společnosti. Místa, kde ústav sídlil, byl amimo osídlení, většinou šlo o zámky nebo kláštery. Nehledělo se na sourozenecké pouto, dětské domovy byly rozděleny podle věku. Základní psychické potřeby dětí byly spíše upozaděny. Dalšími negativními jevy byla například častá

migrace dětí po ústavech a proměnlivost personálu. Tyto nedostatky institucionální péče se následně odrážely na dětech a mládeži samotné, kdy vývoj dětí byl velmi často opožděn, rostly z nich komplikované osobnosti, které se velmi často projevovaly nežádoucím chováním. Toto si uvědomovaly dětské lékaři a psychologové a díky jejich snahám o zlepšení, změně legislativy a experimentech v dětských domovech, kde zkoušely pracovat podle rodinného systému, se v sedmdesátých letech situace opuštěných dětí vychovávaných v dětských domovech zlepšila (Bechyňová, 2007).

Péče o osoby s poruchou chování dostala později název etopedie. Ta se v roce 1969 vydělila z psychopedie a byla začleněna jako samostatný studijní obor (Hoferková, 2014).

Dne 1. června 2002 nabyl v účinnost zákon 109/2002 Sb., který přinesl velkou změnu v dosavadní péči o děti s poruchou chování. Od té doby péče o děti s poruchou chování funguje následovně: výkon ústavní a ochranné výchovy je uskutečňován v těchto zařízeních:

- diagnostické ústavy,
- dětské domovy,
- dětské domovy se školou,
- výchovné ústavy.

Dříve se názvy těchto ústavů lišily. Například „dětský domov se školou“ nesl označení „dětský výchovný ústav“, „výchovné ústavy pro mládež“ se dále dělily na:

- výchovné ústavy pro mládež se zvýšenou výchovnou péčí,
- výchovné ústavy pro mládež s ochranným režimem,
- výchovné ústavy pro mládež s výchovně léčebným režimem,
- výchovné ústavy pro děti a mládež,
- výchovné ústavy pro nezletilé matky.

Toto rozdělování se ale v praxi nevyskytovalo. Ústavy se členily jen na výchovné ústavy pro děti, mládež a nezletilé matky.

Zákon také nově definuje charakter péče jednotlivých zařízení. Největší změnu ale přinesla poslední část paragrafu 3, která popisuje vznik výchovných rodinných skupin (Vacková, 2006).

Za zmínku určitě stojí i rozvoj preventivně výchovné péče. Zákon 109/2002 ji definuje jako *„poskytování speciálně pedagogických a psychologických služeb dětem s rizikem poruch chování či s již rozvinutými projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji, u nichž není nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, osobám odpovědným za výchovu a pedagogickým pracovníkům,“* (zákon 109/2002 §16).

Preventivně výchovnou péči poskytují buď diagnostické ústavy, nebo střediska výchovné péče. Právě ty vznikly v roce 1991 díky zákonu 390/1991 Sb., Staly se tak „*součástí sítě institucí preventivně výchovné péče a zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Od roku 1998 jsou střediska zařazena do nového systému pedagogicko-psychologického poradenství, které tvoří pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra a střediska výchovné péče,*“ (Pipeková, Procházková, 1998, str 206).

2.3.2. Vývoj ve světě

Přechod od trestání mravně narušených jedinců k jejich převýchově a vzdělání byl pomalý. První snahy o změnu bylo oddělení mladých káránců od dospělých vězňů. Vůbec první zařízení, ve kterém se tak stalo, bylo v Anglii v Bridevellu v roce 1553. Vliv na to měl tehdejší král Eduard VI. Šlo především o to naučit mladé vězně poctivé práci za dobrý plat. Další podobný ústav byl založen v roce 1595 v Amsterdamu v Holandsku, tento ústav v roce 1612 vydal publikaci o výchovných metodách tohoto ústavu. Těmito ústavy se posléze inspirovaly ostatní země Evropy, a tak postupně vznikají další ústavy s výchovným režimem v Itálii, Německu, Polsku, Belgii a ve Francii. Vedle výchovného charakteru měly ústavy za cíl připravit kárance k výkonu profese. V ústavech bylo tedy možné získat i výuční list (Kaleja, 2013).

Další vývoj péče o mravně vadné osoby můžeme rozdělit do tří etap, každá etapa používala svůj výchovný systém:

1. Tradiční systémy – ty se dále dělí na tři další kategorie. První je Filadelfský systém, který byl charakteristický izolováním svěřence v samostatné cele. To ho mělo přimět ke zpytování vlastního svědomí. Chovanci mohli využít i služby konzultanta. Augburnský systém se mu podobal tím, že chovanci byli v samostatných celách umístěni také, ale pouze na noc, během denního zaměstnání byli chovanci společně na jednom místě, ovšem platil pro ně přísný zákaz komunikace mezi sebou. Lensburgský systém předpokládal, že si chovanec své špatné jednání uvědomí a bude se sám snažit dosáhnout nápravy. Ústav nabízel výchovný systém, který byl rozpracován do dílčích cílů s hierarchickým postupem. Pro propuštění z ústavu bylo nutné tyto cíle splnit. První ústav tohoto typu byl založen ve Švýcarsku.

2. Rodinné systémy – tento způsob přístupu k mravně vadné mládeži byl založen na principech klasické rodiny. Kládl se důraz na výchovu, která měla dle Pestalozziho „*odkrýt zárodky dobra,*“ (Slomek, 2010, str. 15). Ve výchovných ústavech chovance vedli vychovatelé, kteří měli úlohu otce. Ústavy s tímto systémem péče vznikaly hlavně v polovině 19. století.

Mezi zastánce tohoto směru patřil již zmínění J. H. Pestalozzi, dále Rukavišnikov nebo Giovanni Bosco.

3. Systémy s vnitřní sociální strukturou – v ústavech s tímto systémem byla zodpovědnost za svoji výchovu svěřena do rukou samotným chovancům. Vznikaly tak ústavy s vnitřní samosprávou, a to především ve dvacátých letech 20. století. Například v USA byla založena *Republika mladých provinilců*, kde republiku řídila samospráva chovanců, které se říkalo *Kabinet republiky*. Zastánci tohoto směru byli například A. S. Makarenko, A. Rivolta nebo Wiliam Georg (Slomek, 2010).

Po druhé světové válce byl ve světě kladen důraz na prevenci sociálněpatologických jevů. Byly zřizovány instituce, které nabízely preventivní péči. Další vývoj oboru se každé zemi probíhal odlišně. Například v USA se obor etopedie vyvíjel v úzkém kontaktu s oborem psychiatrie. V 50. letech 20. století můžeme hovořit o mezioborovém přístupu, kde se do popředí zájmu dostalo vzdělávání osob s poruchou chování. Na Slovensku se obor etopedie vyvíjel v rámci oboru léčebná pedagogika. V Německu se obor pedagogika poruch chování začal vyučovat od 70. let a jeho zaměření bylo velmi podobné našemu systému. Do popředí se dostal zájem o poruchu a její nápravu (Hoferková, 2014).

2.4. Právní vývoj

Nezákonné činy mladistvých a dětí byly až do 16. století souzeny stejně jako trestní činnost dospělých. Podobu trestu určoval soudce. Ten však musel brát v potaz příčinu, osobu pachatele a další podrobnosti týkající se trestného činu. Z dobových záznamů vyplývá, že nejčastěji šlo o delikty týkající se majetku, především tedy o krádeže (Kýr, 2008).

V roce 1768 došlo ke změně v trestním soudnictví. Bylo to způsobeno vydáním Hrdelního řádu Marie Terezie, také známého pod názvem Theresiana. Jeho cílem bylo případné delikventy zastrašit, aby se žádných zločinů radši nedopouštěli. K dětem a mládeži se přistupovalo podle věku. Trestní odpovědnost jim byla uznána až po čtrnáctém roce věku. Do sedmi let nebyly trestně odpovědné vůbec a v období mezi sedmým a čtrnáctým rokem, kdy je zákon označoval jako nedospělce, jim byla trestní odpovědnost snížena (Pížová, 2020).

Dne 10. 5. 1873 byl vydán protitulácký zákon. „*Zákon, jímžto se vydávají nařízení dle policejního práva trestního proti zahálečům a tulákům*“ (Zákoník říšský), díky kterému došlo ke zřizování ústavů pro opuštěnou, zanedbanou a mravně padlou mládež financované státem. Tento zákon byl namířen proti třem skupinám obyvatelstva. První část obyvatel byla schopna práce, avšak o zaměstnání přišla a nové najít nemohla kvůli tehdejšími problémům

s nezaměstnaností jako důsledek hospodářské krize v roce 1873. Dále se pak jednalo ještě o potulné tovaryše a venkovskou čeleď, kteří velmi často měnili místo svého působiště. Druhou skupinou byli lidé, kteří nebyli schopni pracovat z důvodu stáří nebo nemoci a žili pouze z darů nebo ze žebroty. Třetí část obyvatel, proti nimž byl zákon namířen, se skládala z mravně vadných a nepřizpůsobivých osob, kteří ve většině případů pracovali nechtěli. Většinou šlo o propuštěné zločince či kočující osoby (Mezeiová, 2020).

Zákon č. 89 ř. z. jímž vydávají se trestní ustanovení o tom, kdo v donucovacích pracovnách nebo polepšovacích ústavech držen býti může (Říšský zákon, 1885) byl vydán 24. května 1885. Určoval délku odnětí svobody a umístění do donucovacích pracoven za žebrotu, tuláctví a prostituci. Osoby mladší 18 let měly být umístěny do polepšoven. V tomto zákoně je také zmínka, že trestný čin, kterého se dopustil mladiství je brán jako přestupek (Říšský zákon 1885).

Zákon č. 90 ř. z. o donucovacích pracovnách a polepšovacích ústavech (Říšský zákon, 1885) byl taktéž vydaný 24. května 1885 a přikazoval zřídit donucovací pracovny tak, aby svým počtem zajistily potřebnou bezpečnost na veřejnosti. Vznik donucovacích pracoven dotoval stát. Zákon také stanovoval, jaké osoby se do pracovny přijímat mají a jaké ne. Vždy se tak dělo na základě soudního rozhodnutí. Do donucovacích pracoven nesměly být přijímány osoby, jichž nelze upotřebiti ani k lehčím pracím, choří duchem (blbci, pomatenci), osoby, které stíženy jsou nakažlivým neduhem nebo nemocí, pokud se neuzdraví, těhotné a kojící osoby (Říšský zákon 1885, str. 211).

Dále zákon ještě upřesňoval, že pokud osoba nedosáhla 18. roku věku, směla být přijata do polepšovny. Stát také schvaloval denní řády a stanovy jednotlivých pracoven. V paragrafu 13 se upřesňuje zakládání polepšoven či napravoven. Stanovuje, že mladiství budou vedeni k mravní a duchovní výchově a také k budoucímu zaměstnání. Chovanci mohli být v polepšovně, dokud nedovršili věkové hranice 20 let. Pokud v blízkosti nebyla zřízena polepšovna, směl být mladiství dán do donucovací pracovny, která měla zvláštní oddělení pro mladistvé. Do polepšoven se mladiství dostávali také jen na rozhodnutí soudu, nebylo ale vyloučeno, že návrh mohli podat zákonní zástupci se svolením opatrovnického úřadu. Protitulácký zákon z roku 1873 byl tímto zákonem zrušen (říšský zákoník 1885). Později byly podle tohoto zákona zřízeny všechny zemské vychovatelný (Doležal, 1935).

2.4.1. Hranice trestní odpovědnosti

1787 Zákoník o zločinech a trestech za ně. Tento zákoník vydaný Josefem II. přinesl přelom v otázce soudnictví mládeže. Zmiňují se zde totiž tresty s ohledem na okolnosti – jak přitěžující, tak polehčující, kde je zahrnut i věk pachatele. Dále zákon upozorňuje i na další možnou práci s pachatelem, především možnost nápravy (Mezeiová, 2020).

1803 Zákon o zločinech a těžkých přestupcích policejních. Zákon navazuje na zákoník z roku 1787 a jeho základní znění platilo až do roku 1949. Poprvé jsou zde sankce rozlišeny podle věku pachatele a zmiňuje věkovou hranici 18 let. Jeho novela z roku 1852, konkrétně patent č. 117 jako první zmiňuje termín „*věková hranice trestní odpovědnosti*“ a stanovuje hranici na 14 let věku dítěte. Polehčující okolností byla pro delikventy i hranice 20 let věku (Mezeiová, 2020). Tento zákon byl také posledním zákonem týkajícím se trestního práva na území Habsburské říše. Mimo určení věkové hranice ještě stanovuje, že potrestání dětí do deseti let, které se dopustily trestného činu, se ponechává k domácímu pokárání, uložení trestu bylo tedy na rodičích dítěte. Pokud se trestného činu dopustili *nedospělci*, 10–14 let, mohli být potrestáni uzavřením v oddělené cele na dobu od 1 až 6 měsíců. Pokud k takovému trestu došlo, pachatelům se věnoval duchovní a dále odváděli práci přiměřenou věku a svým možnostem. Věková hranice mezi 14 až 18 let již nesla název *mladiství* a od roku 1885 s vydáním zákona o donucovacích pracovních a polepšovacích ústavech mohli být tito pachatelé umístováni do zemských polepšovacích ústavů (Kýr, 2008).

Na přelomu 19. a 20. staletí se dostává do obecného povědomí situace delikventní mládeže. Vzrůstá kritika dosavadního práva týkající se péče o mravně narušenou mládež. V letech 1893, 1899 a 1901 vydalo ministerstvo spravedlnosti několik nařízení týkajících se ochrany dětí a mládeže. Tato nařízení nabádala ke spolupráci poručenských a trestních soudů, aby nedocházelo ke špatnému zacházení s nezletilými. Také měly být zřizovány různé spolky na ochranu dětí a mládeže (Halířová, 2012).

Dále byl v roce 1901 vydán Říšský zákon č. 62, který nařizoval zřídit *Zemské sirotčí fondy*, peníze z nich měly být použity k výchově a zaopatření zanedbaných a opuštěných sirotků a dětí do dovršení osmnáctého roku. Mělo se tak ulehčit obcím, které měly tyto děti a mladistvé v péči. Dalším důvodem bylo zkvalitnění této péče o ně (Pížová, 2020).

V roce 1907 byl svolán první kongres pro ochranu dětí ve Vídni. Jednání přineslo vznik zemských komisí pro ochranu dětí a péče o mládež. Mezi nimi byla i *Česká zemská komise*, která měla pracovat na zlepšení sociální péče o ohroženou mládež (Malíková, 2010). Kromě

otázky ochrany dětí a mládeže tento kongres řešil i otázku soudnictví v případě mládeže (Pížová, 2020).

Po první světové válce se společnost potýkala s větší mírou kriminality jak u dospělých, tak u mládeže. Mohl za to jak pokleslý stav hospodářství, morálky, tak v neposlední řadě pokles úrovně rodinného života. Nově vzniklá československá společnost se opírala většinou o zákony přebrané z Rakouska-Uherska, jen někdy trošku pozměněné. V roce 1919 byl vydán zákon č. 562/1919 Sb., o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění. To způsobilo, že trest posílil ve své výchovné funkci (Kýr, 2008).

V roce 1928 byl vydán výnos, kterým byly vydány učební osnovy a výchovné směrnice pro pomocné školy, které byly určeny pro *úchylné děti*. Šlo o vůbec první směrnice pro tento druh škol na našem území (Váňová, 1996).

Největší průlom v přístupu k dětem a mládeži z hlediska trestního práva přinesl zákon 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží. V první řadě určuje věkovou hranici, kdy pachatel za svůj čin odpovídá a kdy nikoliv. Tato hranice je dána dovršením 14 let. Mladšího pachatele zákon nově označuje jako *nedospělce*, který za svůj čin nenese odpovědnost (Přecechtěl, 2010). Pokud by se takový nedospělý dopustil činu jinak trestného, musí být poručenským soudem přijato výchovné, nebo léčebné opatření. Pravomoc tohoto soudu sahala až k odebrání dítěte a umístění do jiné rodiny. Pokud byl spáchán opravdu závažný trestný čin, za který by normálně byl udělen trest smrti, nebo doživotní odnětí svobody a nedospělému bylo více než 12 let, zákon ukládal umístění do výchovny nebo léčebného ústavu. Mládež ve věkové hranici 14–18 už nesla trestní odpovědnost za své činy. Trestný čin spáchaný touto věkovou skupinou se označoval jako provinění. Při jakémkoliv vyřčení rozsudku měl soud brát ohled na další mravní vývoj mladistvého. Také má brát v potaz všechny okolnosti a příčiny, které ke spáchání provinění vedly. Samotné uložení trestů nebyly srovnatelné s klasickým potrestáním. Mladistvým pachatelům se horní a dolní hranice dočasných trestů snižovala na polovinu. Pokud byl mladistvému uložen trest odnětí svobody do 6 měsíců, musel být v oddělené cele soudních věznic nebo trestnic, případně ve výchovnách. Pokud byl trest odnětí svobody delší než 6 měsíců, byl uskutečňován v polepšovně (Zákon 48/1931 Sb.). Tento zákon přinesl ještě jednu změnu, a to změnu v terminologii. Nařizoval totiž přejmenování všech polepšoven na vychovatelny (Mezeiová, 2020).

Po druhé světové válce se situace vyvíjela následovně: s nástupem komunismu byl přijat zákon č. 95/1948 Sb., o jednotném školství (Mezeiová, 2020). Dále byl vydán zákon č. 48/1949. Tento zákon rušil činnost všech spolků, které měly co do činění s péčí o mládež. Veškerou mimoškolní činnost dětí a mládeže přebíral místní národní výbor (Hriňová, 2008).

V roce 1950, byl vydán zákon č. 86/1950 Sb., který zrušil zákon z roku 1931. Dále zvýšil věkovou hranici trestní odpovědnosti na 15 let. Vedlo k tomu přidání ročníku do povinné školní docházky, tím pádem ze základní školy vycházela mládež ve věku 15 let (Přecechtěl, 2010).

V roce 1953 byl vydaný školský zákon, který vymezoval zakládání ústavů pro děti s poruchou chování. Šlo o domovy se zvýšenou výchovnou péčí pro děti od 9 do 14–15 let a domovy mládeže pro převýchovu 15–18letých (Vojtová, 2008).

Během 80. let se na západě od ČSR rozmohla kriminalita mladistvých. Šlo především o krádeže. Případy majetkové trestné činnosti se vyskytovaly tak hojně, že v některých zemích stoupla kriminalita až čtyřnásobně. U nás byla situace mnohem lepší, alespoň prozatím. Svůj vliv na to měl vliv režimu a jeho následný pád. Ke konci 80. let se uvažovalo o reformě trestního zákona, k tomu už ale nedošlo. S rozvolněním celkové atmosféry v tehdejší československé společnosti po Sametové revoluci u nás došlo k masivnímu a velmi rychlému rozvoji delikvence mládeže. Ve statistikách jsme dohnali země Západu (Přecechtěl, 2010).

Od zrušení zákona z roku 1931 zákonem z roku 1950 prakticky neexistoval zákon o trestním soudnictví mládeže. Až v roce 1997 započal proces vydání nového zákona o trestním soudnictví nad mládeží. Navrhovaný zákon prošel několika změnami a vydání se dočkal až v roce 2003. Účinnosti nabyl k 1. 1. 2004 (Šámal P. a kol., 2007).

Otázka trestního zákoníku nebyla v devadesátých letech prioritou, a tak nový trestní zákoník vyšel v platnost až 1. 1. 2010 s označením č. 40/2009. Tento trestní zákoník definuje věkovou hranici trestní odpovědnosti na 15 let. V otázce trestní odpovědnosti mládeže odkazuje zákoník na zákon 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Ten definuje mladistvého jako osobu, která dovršila 15. rok věku a nepřekročila hranici 18. roku věku (Fejta, 2014).

Otázka hranice trestní odpovědnosti se v posledním desetiletí dost probírá. Poslaneckou sněmovnou procházejí návrhy na snížení věkové hranice trestní odpovědnosti. Jako příčinu můžeme zaznamenat neustále mladší pachatele. Otázka hranic trestní odpovědnosti jde ale ruku v ruce s otázkou hranic pro legální sexuální styk. To je důvod, proč je otázka snížení této hranice tak složitá.

2.4.2. Aktuální stav kriminality mládeže v České republice

Situaci dnešní mládeže a kriminality je dobré sledovat už jen z toho důvodu, že nás to vede k lepšímu a brzkému podchycení příčin vzniku delikvence, a tím vzniká i větší šance pro budoucí nápravu mladistvých pachatelů. Dnešní svět mladým lidem odkrývá různé možnosti trávení volného času, dospívající člověk má tak více možností, ale s tím má i mnohem

více zodpovědnosti. Ne každý dospívající má podporu dobře fungující rodiny, a tak není výjimkou, že se ocitne na scestí kriminality. V dnešní době se ve spojení s kriminalitou mládeže vyskytuje pojem tzv. latentní kriminalita. Jde o to, že se trestný čin spáchaný mladým člověkem odhalí, ale orgánům činným v trestním řízení se neoznámí. Mnohdy je čin označený za pouhou „klukovinu“. Další charakteristikou trestných činů spáchaných mládeží je nezralost, neplánovanost, je v ní cítit touha po dobrodružství, či může jít o čin spáchaný pouze z nudy (tady jde například o sprejerství). Na druhou stranu je zde díky tomu velká šance na nápravu nezletilých. Velkou roli hraje také pohlaví. Chlapci podle statistik páchají více trestních činů než dívky. Také jde mnohdy o závažnější provinění. Dívky jsou ale velmi často spojené s drogovými trestnými činy.

Nejvíce rizikovým obdobím bývá věk mezi 14–16 lety. V období kolem 25. roku věku kriminalita klesá, což přesně kopíruje duševní vývoj člověka. Dalším typickým znakem delikvence dnešní mládeže je skupinovitost. Jen zřídka kdy je pachatel sám. Ve větším kolektivu má pachatel pocit anonymity. Dále trestné činy ve většině případů nejsou plánované (Ribanský, 2018).

Podle zákona č. 218/2003 o soudnictví ve věcech mládeže bývá mladistvým ukládáno jedno ze tří opatření. Jde o výchovné opatření, ochranné opatření a trestní opatření. Soud při rozsudku přihlíží k povaze a závažnosti spáchaného provinění, k osobním poměrům mladistvého, jeho dosavadnímu způsobu života a k možnosti jeho nápravy (Zákon č. 218/2003 Sb., § 3).

3. Praktická část

3.1. Metodologie výzkumného šetření

3.1.1. Metody výzkumu

Pro tento výzkum byla zvolena kvalitativní metoda. *„Typické pro kvalitativní výzkum je, že si na začátku výzkumník vybere vhodné téma a určí si výzkumné otázky, které může v jeho průběhu doplňovat či měnit. Proto se tomuto výzkumu někdy říká ‚pružný typ‘. Ve kvalitativním výzkumu probíhá sběr a analýza dat v delším časovém úseku, tento proces má longitudinální charakter. Výzkumník v tomto případě sbírá data a provede jejich analýzu a podle zjištěných výsledků se rozhodne, která data pro svůj výzkum potřebuje,“* (Hendl, 2005, str. 50). Tato metoda byla vybrána z toho důvodu, že se zdála velmi vhodná vzhledem k charakteru tohoto výzkumu. Autorka předpokládala, že k uspokojivému výsledku výzkumu dojde díky dlouholetým zkušenostem ředitelů, které se jí povedly získat metodou rozhovorů. Dále bylo potřeba myslet i na to, že během sběru dat mohou vyvstat i otázky, které při přípravě otázek nebyly zřejmé nebo se nezdálo, že je nutné je položit. Proto bylo zapotřebí vybrat metodu, která by odpovídala všem těmto požadavkům.

Použitá metoda sběru dat byl polostrukturovaný rozhovor, který dával respondentům možnost se k tématu osobněji vyjádřit. Miroslav Chráska (2007, s. 182) popisuje rozhovor jako metodu shromažďování dat o pedagogické realitě, která je založena na vzájemné verbální komunikaci výzkumného pracovníka a daného respondenta. Velkou výhodou této metody, oproti jiným, je přímý, bezprostřední osobní kontakt, který umožňuje navázat přátelský vztah a vytvořit otevřenou atmosféru s respondentem. Polostrukturovaný rozhovor je alternativou ke strukturovanému a nestrukturovanému rozhovorem. Tento typ rozhovoru je částečně řízený a má předem vytvořený okruh témat, který doplňují následné otázky. Během rozhovoru může být spontánně pořadí otázek pozměněno, případně později dovysvětleno. Rozhovor, stejně jako každá jiná metoda, se musí řídit určitými pravidly a zásadami.

K analýze dat byla použita metoda *zakotvené teorie*. Strauss a Corbinová (1999, str. 14) definují zakotvenou teorii následovně: *„Zakotvená teorie je teorie induktivně odvozená ze zkoumání jevu, který reprezentuje. To znamená, že je odhalena, vytvořena a prozatím ověřena systematickým shromažďováním údajů o zkoumaném jevu a analýzou těchto údajů.“* Pro účel tohoto výzkumu se tato metoda hodila především proto, že *„začínáme zkoumanou*

oblastí a necháváme, ať se vynoří to, co je v této oblasti významné,“ (Strauss a Corbinová, 1999, str. 14).

Aby se autorka dopátrala odpovědí na položené výzkumné otázky, musela ze získaných dat vytvořit jednotlivé kategorie, k čemuž jí pomohlo kódování dat. *„Kódování představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a opět složeny novými způsoby.“* (Strauss a Corbinová, 1999, str. 39). Zakotvená teorie používá tři typy kódování – otevřené, axiální a selektivní.

3.1.2. Triangulace

Jestliže chceme zpracovat kvalitní výzkum, který bude validní, je dobré použít tzv. triangulaci. Triangulace je použití více výzkumných metod, díky kterým na určitý jev nahlédneme z více perspektiv a získáme tak lepší náhled na danou problematiku. Rozlišujeme tři způsoby triangulace. Nejdříve tzv. datová triangulace – pohlížíme na určitý jev v rozdílném čase, na rozdílných místech a u rozdílných osob. V tomto výzkumu autorka záměrně oslovila dva muže a tři ženy, aby zastoupení obou skupin bylo rovnoměrně rozloženo a nedošlo ke zkreslení pohledu na věc ovlivněné pohlavím respondentů. Také zvolila zástupce z různých druhů zařízení, kde jsou děti s poruchou chování zastoupeny v různé míře. Šlo o dětské domovy se školou, výchovné ústavy a dětské domovy. Dále se snažila oslovit respondenty, kteří byli z různých míst republiky a kteří se navzájem ve svých odpovědích nemohli žádným způsobem ovlivnit. Některá zařízení byla lokalizována na vesnicích a jiná ve městech, díky tomu potom mohla autorka porovnat rozdílnost vývoje těchto zařízení. Druhým způsobem je triangulace výzkumníků – k výzkumu oslovíme více respondentů, abychom zamezili zkreslení výsledků, které by mohlo vzniknout při získávání dat. Tento způsob se také používá při práci se skupinou. Poslední je metodologická triangulace – jde o kombinaci dvou a více metod výzkumu. Metody se mohou používat uvnitř jedné metody, nebo se mohou kombinovat v rámci výzkumu (Hendl, 2005).

3.1.3. Cíl výzkumného šetření

Od sametové revoluce se v naší zemi změnilo mnoho. Autorku zajímalo, jak se změnila péče o děti s poruchou chování v posledních 30 letech. Na tuto otázku hledala odpověď u ředitelů zařízení, která se dotýkají výchovy a péče o děti s uloženou ochrannou či nařízenou

ústavní výchovou. Hlavním cílem praktické části práce bylo tedy zjistit, jak ředitelé zařízení, které pracují s dětmi s poruchou chování, vnímají vývoj oboru za posledních 30 let.

3.1.4. Výzkumné otázky

Základní výzkumnou otázkou, na kterou byla hledána odpověď, je následující: **Jak se vyvíjela péče o děti s poruchou chování v posledních 30 letech?**

Tuto otázku více upřesňují následující otázky:

- Jaké události měly vliv na péči o děti s poruchou chování za posledních 30 let?
- Co posouvalo vývoj oboru etopedie dál a co jej omezovalo?
- Jak ředitelé jednotlivých zařízení hodnotí vývoj oboru?

3.1.5. Výzkumný soubor

K výběru respondentů byla použita metoda řetězení, nebo též metoda *sněhové koule*. Při každém rozhovoru se autorka dotazovala respondenta, který byl doporučen ředitelem zařízení a který je v praxi déle než 30 let. Tento způsob výběru respondentů byl zvolen z toho důvodu, že ředitelé těchto zařízení se vzájemně znají a mají přehled o tom, jak jsou ostatní kolegové dlouho v praxi. První respondentka odkázala autorku na dva další ředitele. Poté jeden z nich poskytl kontakty na ředitele různých zařízení po celé ČR. Můžeme tedy říci, že výzkum není zaměřen jen na malou územní oblast (například na zařízení na Moravě), ale je pojat v rámci celé ČR. Většinou respondenti vyšli autorce ihned vstříc. Jen jeden oslovený na žádost neodpověděl.

3.1.6. Charakteristika respondentů

Rozhovorů bylo provedeno celkem 5. Kritéria při výběru respondentů byla následující. Musel to být ředitel zařízení, kterých se dotýká péče o děti s poruchou chování. Zájem byl soustředěn převážně na ta zařízení, kde jsou děti školního věku. Záměrně byli zvoleni ředitelé z dětských domovů, kde je zajišťována péče „o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování,“ (Zákon 109/2002). Z praxe, kterou autorka vykonávala v dětském domově, ale poznala, že dětí s problémovým chováním je v dětských domovech mnoho. Jde o děti, které například čekají na přeřazení do dětského domova se školou či výchovného ústavu, nebo před sebou mají pobyt v diagnostickém ústavu. Autorka proto usoudila, že i ředitelé těchto zařízení mají bohaté zkušenosti s dětmi s poruchou chování. Ředitelé potom dali autorce během rozhovorů za pravdu. Další kritérium bylo, že respondenti museli být

v oboru minimálně 30 let. Respondentům bylo tedy minimálně 50 let. Byli vybráni zástupci obou pohlaví. Respondenty můžeme charakterizovat následovně:

- muž, ředitel výchovného ústavu, dětského domova se školou a střediska výchovné péče
- žena, ředitelka dětského domova
- muž, ředitel dětského domova se školou
- žena, ředitelka dětského domova
- žena, ředitelka dětského domova

3.2. Etické principy

Při zahájení rozhovoru byl respondent upozorněn na to, že získaná data budou zpracována anonymně. Rozhovory byly se svolením respondentů nahrávány, jen jeden respondent s nahráváním nesouhlasil, pečlivě byl tedy veden záznam rozhovoru. Po transkripci byly nahrané rozhovory smazány.

3.3. Realizace výzkumu

S jedním respondentem se autorka sešla, ostatní rozhovory byly získány přes telefonický rozhovor kvůli aktuální situaci spojené s pandemií Covid -19, což autorka považuje za jeden z limitů studie. Až na jednoho respondenta, který nesouhlasil s nahráváním rozhovoru, byly rozhovory nahrány na diktafon a poté byl proveden přepis rozhovoru. Při rozhovorech si autorka dělala krátké poznámky nejdůležitějších bodů. Díky tomu se pak dobře rozhovory sepisovaly a dobře se kódovaly informace. Výzkum probíhal v období leden až duben 2022. Každý rozhovor trval přibližně 40 minut.

3.3.1. Scénář rozhovoru

Při zahájení rozhovoru byl krátce představen koncept celé práce a respondenti byli seznámeni s hlavním cílem výzkumu. Autorka je také seznámila s tím, že záznamy rozhovorů budou anonymní. Otázek bylo celkem sedm. Při každé položené otázce byl dáván respondentům čas, aby se nad otázkou mohli zamyslet. Nejprve se autorka ptala na stav péče o děti s poruchou chování na začátku respondentovy kariéry. Poté bylo zjišťováno, jakým směrem se péče dále ubírala a jaká pozitiva a negativa to přinášelo. Na závěr rozhovorů se autorka ptala na vlastní respondentův názor na vývoj oboru za posledních 30 let.

3.4. Analýza šetření

Pro lepší přehlednost je použito označení konkrétních respondentů následujícími zkratkami:

R1 – respondent 1

R2 – respondent 2

R3 – respondent 3

R4 – respondent 4

R5 – respondent 5.

3.4.1. Analýza dat

Pro rozbor získaných dat byla použita metoda otevřeného kódování. Otevřené kódování je „proces rozebírání, prozkoumávání, porovnávání, konceptualizace a kategorizace údajů,“ (Základy kvalitativního výzkumu, 1999, str. 42). Každá jednotlivá otázka byla rozebírána jednotlivě, byly podobné jevy byly označeny souhrnným názvem – kódem a následně byly barevně vyznačeny. Poté byly kódy ze všech rozhovorů spojeny a přiřazeny k příslušné otázce. Po tomto kroku přišlo na řadu axiální kódování. Axiální kódování je soubor postupů, pomocí nichž jsou údaje po otevřeném kódování znovu uspořádány novým způsobem, prostřednictvím vytváření spojení mezi kategoriemi. (Základy kvalitativního výzkumu, 1999, str. 70). Jednotlivé kódy byly mezi sebou porovnávány a spojovány v kategorie. Autorka přemýšlela nad jejich významem a přínosem k celému výzkumu. Jako poslední přišlo na řadu selektivní kódování. Selektivní kódování „je proces, kdy se vybere jedna centrální kategorie, která je pak systematicky uváděna do vztahu k ostatním kategoriím. Tyto vztahy se dále ověřují a kategorie, u nichž je to třeba, se dále zdokonalují a rozvíjejí,“ (Základy kvalitativního výzkumu, 1999, str. 86). V této části kódování byla nejprve „vyložena kostra příběhu“, kdy byly stručně shrnuty nejdůležitější body výzkumu, ke kterým autorka dospěla. Poté byl stručný popis získaných informací dále rozvinut.

3.5. Interpretace výsledků

- **Jaké události měly vliv na péči o děti s poruchou chování za posledních 30 let?**

Začátkem devadesátých let byla situace v etopedii naprosto odlišná, než jaká je dnes. V průběhu let došlo k velkým změnám, který obor pozitivně ovlivňovaly, našly se ale i takové

události, které oboru spíše uškodily. Při otázce na stav oboru na začátku kariéry respondentů, padla první myšlenka na ubytovací prostory. Respondenti se shodli na tom, že na počátku jejich kariéry byly ubytovací podmínky pro děti velmi neosobní a neútluné. R4 dokonce uvádí: „*V době mého nástupu do zařízení jsem měla pocit, že se tam svět zastavil*“. „*Z optiky dnešního přístupu byly prostory ústavní péče velmi nevyhovující*“ zmiňuje R2. Také se často objevuje teze, že charakter péče o děti s poruchou chování byl direktivní, jak uvádí R2 „*péče o děti s poruchou chování byla podobna ‚kasárenskému režimu‘*.“ Dva respondenti uvedli, že v zařízeních nefungovala spolupráce s odbornými pracovníky a že péče nebyla jednotně zakotvená v zákoně. Podle některých dětí neměly vážnější výchovné problémy. R1 situaci problémů dětí dodává „*děti, které byly dříve v dětském domově měly spíše problémy sociálního charakteru, neměly správné návyky*“. Zde můžeme vidět, že etopedie měla silně vtisknutý charakter minulého režimu a v devadesátých letech doslova volala po velkých změnách, které byly opravdu nutné.

Každá, i ta nejmenší změna, měla bezpochyby velký podíl na tom, jak péče o děti s poruchou chování vypadá dnes. Všichni respondenti se shodli na tom, že největší milník v péči o děti s poruchou chování bylo vydání zákona 109/2002 o ústavní a ochranné péči. R5 dále charakterizoval, v čem vidí největší přínos tohoto zákona: „*Zákon přesně vymezil, co je rodinná skupina, jak by skupiny měly vypadat, jaký by měl být v domovech režim a jaké děti přijímat. Péče začala být uchopitelná, jasná*.“ Před vydáním tohoto zákona neexistovaly jednotné body, a tak měli ředitelé zařízení k chodu zařízení volnou ruku. Velký vliv na vývoj péče mělo právě to, že došlo ke sjednocení pravidel, jak popisuje R2: „*Do té doby se ústavní a ochranná výchova řídila jen vyhláškami a víceméně si to každý vedl a organizoval, jak chtěl*.“ Zařízení dále obdržely finanční prostředky na přeměnu prostor. R3 toto období charakterizuje takto: „*Přibližně patnáct let zpátky se do ústavní péče začaly vkládat větší finanční částky na stavební úpravy budov, dětské skupiny se tak mohly zmenšit a proměnit se ve skupiny rodinného typu*.“ Změny přinesly také standardy kvality, které přeorganizovaly kompetence jednotlivých zařízení (a způsob umístění dětí v ústavech). Zákon byl připravovaný několik let. Jedna z respondentek vzpomínala na tuto dobu, kdy jezdili na setkání do Brna, kde byli ředitelé metodicky připravováni na přeměnu jednotlivých zařízení na domovy rodinného typu. Než byl vydaný zákon 109/2002, platila vyhláška 64/1981 Sb., Vyhláška ale nestačila dobovým společenským změnám, a tak bylo potřeba hledat nová řešení. Na znění zákona pracovalo ministerstvo školství a tělovýchovy společně s odborníky z praxe. Vznikla nová podoba zákona, která do té doby neměla obdoby (Vacková, 2006). Z rozhovorů s řediteli zařízení jasně vyplynulo, že vydání zákona 109/2002 byl zásadní přelom v péči o děti

s poruchou chování. Přístup k dětem a mladistvým s poruchou chování se stal důstojnějším, což je i podle názoru autorky velmi potřeba. Podle zkušeností autorky jsou právě osoby s poruchou chování velmi citlivé na jednání druhých vůči své osobě. Proto se domnívá, že špatné či nedůstojné zacházení v ústavech mohlo dříve způsobit mnohdy i prohloubení problémového chování.

- **Co posouvalo vývoj oboru etopedie dál a co jej omezovalo?**

Respondenti vidí největší pozitivní změnu ve spolupráci s odborníky, kteří jsou většinou součástí personálu zařízení. R3 si velmi pochvaluje tuto změnu, ale zároveň připouští, že s tím přicházejí další potíže „(výhodou jsou) *především odborní pracovníci zaměstnaní přímo v zařízení. U nás máme svého psychologa i etopeda. Je ale pravda, že tyto kvalitní pracovníci se shánějí velmi špatně. Práce v našem oboru je velmi náročná a ne každý, kdo vystuduje psychologii, či etopedii může tuto práci dělat.*“

Dále etopedii velmi prospělo lepší financování oboru, díky čemuž mohly být prostory zařízení upravené tak, aby vyhovovaly požadavkům na nové uspořádání skupinek dětí – rodinných skupin. „*Finanční prostředky – to přineslo mnohé pozitivní změny především ve stavebních úpravách,*“ hodnotí zlepšení finanční stránky zařízení R2. R5 dodává, že „*velmi pozitivně na děti působilo vytvoření tzv. rodinných skupinek, kdy se i prostředí zútlulo a děti tak mohou být od té doby v prostředí, které jim aspoň částečně může suplovat rodinné zázemí. Řekla bych, že děti začaly žít opravdu důstojněji.*“ To je také velká změna k lepšímu, protože dle ředitelů se děti tak nejvíce přiblíží k modelu klasické rodiny.

Změnil se i přístup vychovatelů k dětem. Na dítě se pohlíží více individuálně. R2 charakterizuje tuto změnu následovně: „*Od direktního vedení se přešlo k motivaci dětí, ukazuje se jim lepší způsob života, kterým můžou žít i oni. To je velmi důležité.*“ Dva ředitelé uvedli, že se situace zlepšila i v řadách personálu, zvyšuje se kvalifikace pracovníků a také se přihlíží k náročnosti povolání, s pracovníky pracují supervizoři.

Podle respondentů se v průběhu jejich kariéry událo plno pozitivních změn. Došlo ale i na ty, které měly spíše opačný účinek. Vedle dlouhých čekacích lhůt na vyjádření se soudu, ředitelé nejvíce zmiňovali, že nejvíce oboru ublížil špatný mediální obraz ústavní a ochranné výchovy. R3 toto hodnotí následovně: „*Dále vidím jako velmi špatnou službu médií, která ráda zveřejňuje skandály, které se v ústavní péči stanou, nikdy ale neukážou, jaké dobré věci ústavní péče společnosti přinášejí, například jaké děti získají dovednosti a hodnoty. Většinou*

nás vykreslí ve špatném světle. Stejně tak je i mnoho neziskových organizací, které vykreslují obraz zlé ústavy a hodné neziskovky.“

Dále bylo nešťastné to rozhodnutí, že se kompetence zařazování dětí do jednotlivých zařízení přenesla z diagnostických ústavů na soudy *„Dříve byl proces umísťování dětí do zařízení pružnější. Diagnostické ústavy měly dříve větší povědomí o možnostech jednotlivých zařízení, a tak podle mého názoru lépe rozhodly o umístění dítěte. Dnes jde vše před soudy a diagnostické ústavy se stáhly spíše do ústraní,“* popisuje R5.

- **Jak ředitelé jednotlivých zařízení hodnotí vývoj oboru?**

Při zjišťování odpovědí na pokládané otázky bylo bráno v úvahu, že každý ředitel odpovídal trochu jinak. Každý samozřejmě vnímá situaci trochu jinak. Všichni se ale shodli na tom, že se v oboru etopedie udělalo velké množství práce. Někteří upozorňovali na stále vážnější problémy chování dětí, které jde ruku v ruce s rozvolněním společnosti, možná i s liberální výchovou. K tomu se vyjádřil R2 *„Mám zkušenosti, že někteří vychovatelé hodnotí stav péče o děti s poruchou chování jako velmi liberální. Jsou přesvědčeni o tom, že by se mělo „přitvrdit“;“* a R1 *„...v případě dětí s poruchou chování to jde spíše negativním směrem v tom smyslu, že dětí s problémy je stále více. Snad je to následek rozvolnění hranic v celé společnosti, kdy demokracii si každý představoval jinak. Před okny máme školu, takže můžu i zde sledovat, jak se děti chovají. To, co vidím dnes u některých dětí jsem dříve ani u teenagerů neviděla. Děti dnes rychle vyspívají a přebírají čím dál tím dřív modely chování starších dětí, bohužel většinou ty negativní způsoby chování (vulgarity, agresivní chování atd...).“* Na druhou stranu se zvyšuje kvalita vzdělání pracovníků, což je s prognózou oboru určitě potřeba. R1 se k tomu vyjádřila slovy: *„podmínky, kterým etopedie čelí, jsou čím dál tím tvrdší.“* Zazněl také názor, že se až příliš porovnáváme s ostatními zeměmi. R3 odpověděl: *„Podle mého názoru se dnes ale moc porovnáváme s jinými zeměmi a snažíme se v našich poměrech aplikovat postupy, které se uplatňují v severských zemích či zemích západu. A to je podle mě zcestné, protože každá země má určité specifikum, vychází z rozdílného historického základu a národy lidí jsou také odlišné. Navíc velmi často je skutečnost jiná, než jak se o situaci hovoří.“* Po revoluci byli všichni nadšení do změn, hodně lidí se zapojovalo, s tím se v dnešních dnech polevilo.

Respondenti hodnotili vývoj oboru svým subjektivním pohledem. Většinou se respondenti zaměřili na srovnání situace dříve a dnes a více dopodrobna popsali pozitiva a negativa nejzásadnějších milníků. Dva respondenti s důrazem uvedli, že děti jsou odrazem své doby. S tímto tvrzením opravdu souhlasím. Bylo zmíněno, že vliv na chování dětí a dospívajících má

i aktuální móda. R2 dodává: „*V průběhu třiceti let jsem zaznamenal tzv. vlny ve výchovných problémech dětí. Vždy to koresponduje s aktuální módou společnosti. Dříve jsme měli problém s tím, že děti užívaly toluen. Pak se to překlátilo v užívání marihuany. Někdy jsme bojovali s tím, že se děti pokoušely do zařízení drogu propašovat a museli jsme to řešit s policií. Mezi roky 2010 a 2013 jsme zde zase řešili velkou agresivitu chlapců mezi sebou, a dokonce i k vychovatelům. To si pamatuji, že jsme chodili do práce opravdu s obavami.*“ R5 spojuje problematiku i se sociálními sítěmi: „*Ve společnosti máme teď rozvolněná pravidla, máme plno práv a na povinnosti se nebere tolik zřetel. A přesně toto vidím i u dětí. Velkým problémem této doby jsou sociální sítě, kde se potýkáme opravdu s velkými problémy, internetových predátorů, útočících především na dívky. Ty často nejsou schopny rozeznat hrozící nebezpečí.*“

Dále R3 potvrzuje odpověď R5 v otázce číslo 5, kdy vnímá negativní vliv na vývoj oboru etopedie přeroděním kompetencí jednotlivých zařízení. Konkrétně kompetence zařazování dětí, která přešla z diagnostických ústavů na soudy. Podle R3 je v tom spíše zmatek, soudy totiž nemají o jednotlivých spádových zařízeních takový přehled, jako měly dříve diagnostické ústavy. Ve své odpovědi R4 potvrzuje odpověď několika respondentů na pozitivní změny týkající se spolupráce s odbornými pracovníky v zařízeních.

Jedna respondentka se zaměřila také na vztahy dětí a vychovatelů a také povahové rysy dětí, ve kterých si všimla podobných změn. Dřív se jim například dostávalo častější zpětné vazby od bývalých chovanců. Možná to bylo prý tím, že se dříve děti projevovaly více empaticky. Zároveň na to ale může mít vliv i délka pobytu v zařízení, která se v porovnání s dobou minulou velmi zkrátila. A na to může mít vliv také nesprávné rozmístování dětí do jednotlivých zařízení, které po neúspěšném pobytu v zařízení střídají jeden ústav za druhým. Tady si můžeme všimnout, že i zdánlivě nepatrná negativní změna může dát vzniknout dalším problémům. R1 se k tomu vyjadřuje slovy: „*Napadá mě ještě zmínit, jestli máme zpětné vazby od dětí, které opustí náš domov a ‚jdou do života‘. Například ještě před deseti roky byly ty pozitivní zpětné vazby častější. Děti přišly a ptaly se, jak se nám daří, vzpomínaly, jak u nás vyrostly. To je vždy milé, když někdo přijde. V posledních letech už to tak časté není, ale i v této době někdo občas přijde. Možná bych mohla říct, že dříve byly děti vděčnější a více schopny se vcítit do druhého. Je ale pravda, že doba pobytu dětí u nás v domově se zkracuje, dříve u nás děti byly klidně i desítku let, s častějším výskytem poruch chování děti častěji mění místo, a tak možná přicházejí o možnost navázat trvalejší vztah s vychovateli.*“

3.6. Shrnutí

Obor etopedie se za posledních třicet let velmi změnil. Od direktivního přístupu vychovatelů, neúctných pokojů, neosobních prostor a přísných trestů se přešlo k liberálnímu vedení dětí a mládeže se snahou motivovat je k lepšímu a důstojnějšímu životu. Většinou tento vývoj kopíroval tendence aktuální společnosti. Pozitivní přínos měl zákon 109/2002, který proměnil prostředí ústavů na zařízení rodinného typu. Dále se klade důraz na kvalitnější vzdělání vychovatelů, kteří vedení dětí mohou konzultovat s odbornými pracovníky, především psychology, pedagogy a etopedy. Tito odborní pracovníci jsou ve většině případů součástí jednotlivých zařízení, a také soustavně pracují s dětmi s poruchami chování. Zároveň je ale potřeba myslet na stále se prohlubující problémy v chování a stále závažnější odchylky v chování u dětí a mládeže. Oboru etopedie nepomohl mediální obraz ústavní a ochranné výchovy, kdy byly většinou vyzdvihovány spíše skandály. Dále by bylo dobré zaměřit se na zlepšení systému v rozdělování dětí s poruchou chování do jednotlivých zařízení a na co největší zkrácení čekacích lhůt při rozhodování soudu.

4. Diskuse

Touto bakalářskou prací se autorka snažila nastínit vývoj péče o děti s poruchami chování. Aby lépe pochopila vývoj oboru etopedie posledních desetiletí, snažila se poznat názory těch, kteří se v oblasti etopedie pohybují. V praktické části byl realizován kvalitativní výzkum, který se zaměřil na zjištění důležitých mezníků ve vývoji péče o děti s poruchou chování v době porevoluční. Komunikace s respondenty byla velice příjemná, většinou respondenti vyšli autorce vstříc a ochotně se nad oborem zamýšleli. Jen v případě jedné respondentky bylo náročné udržet se tématu o obecném vývoji oboru etopedie. Respondentka měla tendence zaměřovat se pouze na zařízení, ve kterém působila.

Výzkum jasně dokázal, že se v oboru etopedie mnohé věci naprosto změnily. Došlo k polidštění podmínek chovanců, přístup k nim nabral úplně jiné obrátky. Na osoby s poruchou chování se začalo pohlížet s respektem a pochopením. Již není hlavní velikost problému, ale osobnost dítěte či mladistvého a jeho vyhlídky na důstojný a dobrý budoucí život. Čím dál tím víc se do popředí zájmu dostává získání dobrého vzdělání. Je velmi důležité a přínosné, že se radikálně změnily prostory, kde jsou osoby s poruchou chování ubytovány. Z velkých neútulných pokojů se staly bytové jednotky, kde se děti a mladiství chystají na budoucí samostatný život a osvojují si tak potřebné dovednosti. Výchovné či rodinné skupiny se v počtu lidí zmenšily, což je velmi přínosné pro osobní rozvoj každého člověka.

Všechny tyto změny umožnil zákon 109/2002 Sb., který hraje bezesporu největší roli ve zkvalitnění péče o děti s poruchou chování. Tento zákon rozebrala studentka Lenka Vacková Masarykovy univerzity v Brně ve své diplomové práci s názvem *Aplikace Zákona č. 109/2002 a změny ve školských zařízeních pro děti a mládež s ústavní a ochrannou výchovou*. Autorka zde porovnávala rozdíly v nové legislativě s dosud platnou vyhláškou č. 64/1981 Sb., o školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

Literatura na toto téma byla podle autorčina názoru spíše strohá. Většinou zaznamenala popis historického vývoje oboru etopedie v učebnici či skriptech. Ty ve většině případů odkazovaly na stejné tituly. Za stěžejní literaturu, zabývající se vývojem přístupu k osobám s poruchami chování považuje učebnici určenou pro vysoké školy od kolektivu autorů Chaloupka, Moucha a Vocílka s názvem *Etopedie* z roku 1986. Mimo jiné je zde dopodrobna zpracován výčet institucí, které byly založeny na našem území.

Mnoho informací a také inspirací k výběru vhodné literatury bylo možné získat z odborných prací, které se tématu historického vývoje péče o děti s poruchami chování dotýkaly, a to buď nějakou kapitolou, nebo celým rozsahem práce. Většinou šlo o práce

zaměřené na konkrétní výchovný ústav, jako například bakalářská práce studentky univerzity v Hradci Králové Zdenky Mezeiové, která se zabývala Zemskou polepšovnou v Opatovicích nad Labem. Podobně jako ona i studentka Masarykovy univerzity Klára Pížová popisovala ve své diplomové práci osudy výchovného ústavu v Albrechticích. Ta dále na chodu ústavu demonstrovala péči o zanedbané děti na přelomu 19. a 20. století.

5. Závěr

V bakalářské práci byla věnována pozornost pohledům na vývoj péče o děti s poruchami chování v kontextu historického vývoje. Práce byla napsána s hlavním cílem popsat historický vývoj péče o děti s poruchou chování v jednotlivých etapách. Práce je koncipována do dvou hlavních částí, teoretické a praktické.

V teoretické části byl nastíněn historický vývoj oboru etopedie a rozdělen do čtyř kapitol. První kapitola se věnovala výčtu historických osobností, které v oboru speciální pedagogiky a následně etopedie působily a zanechaly v ní důležitou stopu. Osobnosti byly rozděleny do dvou skupin – zahraniční a domácí. Ve druhé kapitole byla věnovaná pozornost popisu vývoje institucionální péče. Na konkrétních případech založení a působení ústavů se autorka snažila představit dobový vývoj péče o děti s poruchami chování a aktuální náhled na děti a mládež s poruchami chování očima té doby. Ve třetí kapitole byl předestřen všeobecný ucelený popis vývoje péče o děti s poruchami chování. Bylo popsáno, jak se obor speciální pedagogiky se zaměřením na etopedii vyvíjel na našem území a ve světě. Ve čtvrté, poslední kapitole bylo důležité zachytit hlavní legislativní normy, které měly v průběhu vývoje vliv na péči o děti s poruchami chování. Zde bylo pracováno i s dobovými zákony, což byla pro autorku velmi přínosná a zajímavá práce. Na konci této kapitoly je stručně shrnut aktuální stav kriminality mládeže.

Výzkum byl proveden s hlavním cílem zjistit, jak se vývoj péče o děti s poruchami chování za posledních třicet let posunula. Aby bylo dosaženo kvalitních odpovědí na tuto hlavní výzkumnou otázku, bylo pracováno s dalšími otázkami, které zjišťovaly, jaké hlavní události měly vliv na vývoj péče o problémové děti a mládež. Autorka se ptala, co posouvalo vývoj oboru etopedie dál a co jej naopak omezovalo. Odpovědi na tyto otázky hledala v rozhovorech s řediteli zařízení, kterých se péče o děti s poruchou chování dotýká. Ptala se i na jejich subjektivní hodnocení vývoje oboru. Jak již z výše uvedeného vyplývá, výzkum byl proveden kvalitativní metodou. Respondentů bylo celkem pět. Rozhovory byly pro autorku velkým přínosem ve více směrech. Zaprvé si mohla ujasnit, jaká zařízení se v jednotlivých koutech naší země skrývají, za druhé získala zkušenosti ve vedení polostrukturovaného rozhovoru, a především za třetí byla opravdu velmi obohacena zkušenostmi ředitelů, kteří jsou v oboru více než třicet let. Tato milá setkání, ať už proběhla po telefonu, nebo osobně, autorce zprostředkovala vhled do praxe oboru etopedie. Ze všech respondentů cítila opravdové nadšení pro jejich práci, zároveň si vážila upřímnosti, se kterou jí sdělovali svá zklamání i radosti z nabytých zkušeností, kterých za dobu jejich praxe opravdu nebylo málo.

Splnit zadané cíle se podařilo. Výzkum ukázal, že největším milníkem ve zkvalitnění péče o děti s poruchou chování bylo vydání zákona 109//2002 Sb. Tento zákon přinesl pozitivní změny v prostorových podmínkách a uspořádání zařízení. Dále byl jako pozitivní vnímán krok změny přístupu k dětem a mládeži. Na osobu s poruchou chování se nahlíží s respektem. Bylo zjištěno, že oboru etopedie vůbec neprospěly mediální kauzy ústavní péče. Z výzkumu také vyplynulo, že je potřeba zlepšit způsob umístování osob do jednotlivých zařízení.

Praktická část byla zaměřena na posledních 30 let vývoje péče o děti s poruchou chování. Bylo zjišťováno, jak se péče během posledních třech desítek let změnila, co mělo největší vliv na změny v oboru etopedie a jaká pozitiva a negativa to do oboru přineslo. K nalezení odpovědí na tyto otázky pomohly realizace rozhovorů s řediteli zařízení, kterých se péče o děti s poruchou chování týká.

6. Seznam použité literatury

Monografie

COUFALOVÁ, Vladimíra. 2009. *Česko-francouzské vztahy v oblasti filantropie v polovině 19 století. Marie Riegrová-Palacká a Marie Pape-Carpantier*. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.

ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie, 1894. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže*. Rozhledy po lidumilství v Evropě, Praha 1894.

DOLEŽAL, Jaroslav. 1935. *Padesát let práce na záchranu mládeže mravně ohrožené*. Praha: Spolek pro péči o slabomyslné, 1935.

DVOŘÁKOVÁ, Lenka. 2013. *Miloš Sovák*. Praha. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta.

FEJTA, David. 2014. *Extremismus v České republice po roce 1989 a jeho vliv na dospívající mládež*. Zlín. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií.

HANULÍKOVÁ, Veronika. 2016. *Speciální pedagog a jeho uplatnění ve školním prostředí*. Zlín. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií.

HRUŠKOVÁ, Markéta. 2013. *Pedagogika Johanna Heinricha Pestalozziho*. Pardubice. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta.

HRIŇOVÁ, Denisa. 2008. *Problémová mládež v českých zemích v 1. polovině 20. století aneb mládež "mravně vadná"*. Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.

HALÍŘOVÁ, M., 2012. *Sociální patologie a ochrana dětství v Čechách od dob osvícenství do roku 1914: disciplinace jako součást ochrany dětství*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická. ISBN:978-80-7395-486-4.

HUTYROVÁ, Miluše., RŮŽIČKA, Michal. & SPĚVÁČEK, Jan., 2013. *Úvod do speciální pedagogiky osob s psychosociálním ohrožením a narušením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3726-2.

KOČVARA, Aleš. 2011. *Sociální determinanty poruch chování u dětí v kontextu životní perspektivy*. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

- CHALOUPKA, Luboš., MOUCHA, Zdeněk., & VOCILKA, Miroslav. 1986. *Etopedie: určeno pro posl. fak. pedagog. - studenty SPPG [speciální pedagogika]*. Praha, SPN.
- MALÍKOVÁ, Hana. 2010. *Ochrana mládeže na přelomu 19. a 20. století*. České Budějovice. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta.
- MATĚJČEK, Zdeněk. 2003. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2003. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-853-8.
- MEZEIOVÁ, Zdenka. 2020. *Výchovná práce v Zemské polepšovně v Opatovicích nad Labem*. Hradec Králové. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta.
- PÍŽOVÁ, Klára. 2020. *Péče o zanedbané děti na přelomu 19. a 20. století na příkladu výchovného ústavu v Albrechticích*. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.
- PŘECECHTĚL, Jan. 2010. *Hranice trestní odpovědnosti a její vliv na kriminalitu dětí a mládeže*. Olomouc. Univerzita Palackého Olomouc, Pedagogická fakulta.
- RAIS, Karel. 1926. *Politický a školní okres Vinohradský a paměti i rozvoj národních jeho škol*, Praha.
- RIBÁNSKY, Tomáš. 2018. *Kriminalita mládeže a její rizika pro společnost*. Brno. Bakalářská práce. AMBIS vysoká škola, a.s.
- SLOMEK, Zdeněk. 2010. *Etopedie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-867-2384-6.
- SLUKA, Jakub. 2013. *Počátky zástavby Černých Polích v Brně*. Praha. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta.
- ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., 2007. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2007.
- VACEK, Daniel. 2006. *Srovnání koncepcí výchovy A. S. Makarenka a Dona Bosca v práci s bezprizornou mládeží*. Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.
- VOJTOVÁ, Věra. 2008. *Kapitoly z etopedie I. 2.*, vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4573-6.

Časopisy a periodika

ČÁDA, František. 1915. K sedmdesátým narozeninám J. Š. z A., *Ochrana mládeže*.

FLODER, Jiří, Školy a zařízení pro mládež obtížně vychovatelnou. Plní výchovné ústavy tu správnou funkci. *Speciální pedagogika*. [online] Praha: Karlova Univerzita, 1990/91, 3, s. 119–123.

KÝR, Aleš. 2008. Trestání mladých pachatelů v minulosti. *Historická penologie: časopis Institutu vzdělávání – Kabinetu dokumentace a historie VS ČR pro historickou penologii*. (6) 1, str. 1–27.

MOUCHA, Zdeněk. 1990. Alois Zikmund – život, dílo a pedagogický odkaz zakladatele české sociální pedagogiky. *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. 3, str. 38–49. ISSN 1211-2720.

RÝDL, Karel., ŽVACHTOVÁ, I., & VALEŠOVÁ, M. 1989. Přínos Leopolda Peka pro speciální a srovnávací pedagogiku. *Pedagogika: časopis pro vědy o vzdělávání a výchově*. 1, str. 88–99. ISSN 0031-3815.

SECKÁ, Milena. 2012. Pedagogické snahy Vojty Náprstka. *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. 22(2), str. 139–145. ISSN 1211-2720.

VÁŇOVÁ, Růžena. 1996. Vývoj školství pro děti s mentálním postižením v českých zemích (od konce 19.století do konce 1.republiky). *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. ISSN 1211-2720.

WARTBURG, Wolfgang von, Philipp Emanuel von Fellenberg und sein Erziehungsstaat. *Schweizerische Zeitschrift für Geschichte = Revue suisse d'histoire = Rivista storica svizzera*. [online] Zürich: Ein Dienst der ETH-Bibliothek, 1955, 5, s. 89–98.

Internetové

Boys Town, 2022 [online]. [Cit. 20. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.boystown.org/about/father-flanagan/Pages/default.aspx>.

DDŠ a ZŠ Kostelec nad Orlicí, 2022 [online]. [Cit. 2.2.2022]. Dostupné z: <https://www.ddskostelec.cz/>

Dětský domov se školou Králíky, 2012 [online]. [Cit. 3.4.2022]. Dostupné z: <https://ddskraliky.webnode.cz/sluzby/>

Diagnostický ústav pro mládež, Praha 2, Lublaňská 33, 2008 [online]. [Cit. 9.11.2021]. Dostupné z: <http://dius.cz/>

Encyklopedie města Uherské Hradiště, 2017 [online]. [Cit. 9.11.2021]. Dostupné z: https://encyklopedie.mesto-uh.cz/home-muh/?acc=profil_skoly&load=186

Internetová encyklopedie dějin Brna, 2020 [online]. [Cit. 6.4.2022]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_udalosti&load=3709#

Laskavý vychovatel Leopold Pek, 2022 [online]. Říčanský kurýr. Mediální a komunikační servis Říčany, o.p.s. [Cit. 19.4.2022]. Dostupné z: <https://www.vucernovice.cz/vychovny-ustav/historie/historie-do-1958/>

ŠTĚPÁN, Jan. 2022. *Diakonicko-sociální práce v historii církve bratrské: Pohled do dějin křesťanské diakonie* [online]. [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://adoc.pub/diakonicko-socialni-prace-v-historii-cirkve-bratske-1-pohle.html>

Výchovný ústav, 2010 [online]. [Cit. 3.3.2022]. Dostupné z: <http://www.vuddmoravskykrumlov.cz/>

Výchovný ústav, Černovice, Jiráková 285, 2021 [online]. Galileo Corporation s.r.o. [Cit. 9.11.2021]. Dostupné z: <https://www.vucernovice.cz/vychovny-ustav/historie/historie-do-1958/>

Výchovný ústav, základní škola, střední škola a středisko výchovné péče Nový Jičín, 2021 [online]. [Cit. 20.11.2021]. Dostupné z: <https://www.vunj.cz/menu-horizont-leve/onas/neco-z-historie-naseho-zarizeni>

Zákony

Zákoník říšský pro království a země v radě říšské zastoupené, rok 1873

Zákoník říšský pro království a země v radě říšské zastoupené, rok 1885

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a změně některých zákonů, ze dne 25. června 2003.

Příloha I. – rozhovor č. 1

1. Jaký byl stav péče o děti s rizikovým chováním či poruchou chování na začátku Vaší kariéry?

Po škole jsem nastoupila do dětského domova, který v té době sídlil na vesnici v Hořticích. Poruchy chování se u dětí neřešily. Nevzpomínám si, že bychom spolupracovali s odborníky jako je psycholog, psychiatr a podobně. Děti, které byly dříve v dětském domově měly spíše problémy sociálního charakteru, neměly správné návyky. Nevyskytovaly se potíže s chováním či nerespektování autority tak, jako je tomu dnes. Co se týče chodu domova, každý ředitel měl volnou ruku v tom, jak domov vést.

2. Kdy to bylo?

V dětském domově pracuji od roku 1987.

3. Jaké byly za dobu Vašeho působení v oboru nejvýznamnější milníky v péči o tyto děti?

Velká změna nastala po revoluci. Souviselo to s rozvolněním společnosti, u dětí se začaly projevovat kázeňské problémy. Velkou změnu přinesl zákon 109/2002. Do té doby si každý domov nastavoval víceméně svá pravidla, velký vliv mělo okolí a místo působení dětského domova. Zákon 109/2002 nastavil stejná pravidla pro všechny domovy alespoň v rámci kraje. Změny proběhly hlavně ve financování. Také s námi z kraje spolupracují metodičky, které nám pomáhají. Další změna, která se podle mě dotýká péče o děti s poruchou chování, byla vyhláška 27/2016, která dala pokyn k zařazování dětí se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol.

4. Co považujete za pozitivní změny?

Opravdu oceňuji spolupráci s odborníky. Psychologická péče je pro tyto děti opravdu moc důležitá. Dále je to podpora chodu domova z kraje, ať už finanční či metodická. Vidím také trošku lepší osvětu celkového problému výchovy dětí s poruchami chování ve společnosti. Jako velmi kladnou změnu v oboru hodnotím nároky na zvýšení kvalifikace pracovníků, kteří musí mít vysokoškolské vzdělání, tudíž se v problematice lépe orientují. Tuto změnu jsem si zkusila i sama na sobě. Studovala jsem při zaměstnání a opravdu mi studium rozšířilo mé znalosti, umožnilo mi to potom se v problematickém chování dětí lépe orientovat. V posledních letech se také velmi zlepšila spolupráce s nadacemi, které bývají štedré...

5. Vyskytlo se něco, co zkvalitnění péče brzdilo?

Hodně dlouho trvá, když máme nějaký investiční záměr, než nám kraj uvolní finance. Například jsme dlouho řešili výměnu kotle a teď čekáme na výměnu oken (o okna žádali před 25 lety). Během posledních let jsme čelili tlaku na zrušení ústavní výchovy. Jako negativum hodnotím i častou změnu sociálních pracovníků dětí na OSPOD. Děti si musí často zvykat na novou pracovníci. S ohledem na náročnost práce je to ale pochopitelné. Dále je stále málo pracovníků, kteří by poskytovali odbornou péči dětem, například psychologickou, psychiatrickou, je málo pracovníků speciálně pedagogických center, příčinou je určitě stále se zvyšující počet dětí s problémovým chováním. Oboru také nepomáhá, že média o ústavní péči nemluví dobře, dost často zveřejňují spíše ty negativní příběhy. Negativní dopad může mít také ještě stále nedocenená pozice pracovníků v ústavní péči. Náročné bývá také shánění financí, či sponzorů. Poslední 3-4 roky zpět se tento problém hodně zlepšil.

Na výchovu dětí nepůsobí dobře ani změna ve způsobu umísťování dětí do zařízení. Dříve umísťoval děti diagnostický ústav, který s dítětem pracoval i dva měsíce, prováděl podrobnou diagnostiku a určoval, kde by pro dítě bylo nejlepší místo. Posledních 5 let to určuje soud. Někdy rozhodnutí soudu není dobré. Informací o dítěti není dostatek, do dětského domova se tak kolikrát dostane i dítě, které by mělo být spíše v dětském domově se školou, nebo výchovném ústavu. Po nějaké době děti s problémy chování do diagnostického ústavu stejně musí, často pak bojujeme s čekací dobou, protože jsou diagnostické ústavy plné stejně tak výchovné ústavy i dětské domovy se školou. Například teď nedávno jsme čekali tři čtvrtě roku, než jsme jednu dívku umístili do výchovného ústavu. Za tu dobu ona sama prodělala nějaké změny, zlepšila se, dodržovala pravidla a pak se najednou musela přemístit do výchovného ústavu. To je pro 14 let starou dívku složité, nedokáže tomu porozumět. Nerespektuje se zde pravidlo, že výchovné opatření má přijít ihned po porušení pravidla. To vidím jako velké negativum. Velké čekací lhůty jsou i u psychiatrů. Děti si pak často své prohřešky už ani nepamatují.

6. Jaké je Vaše osobní hodnocení vývoje oboru za posledních 30 let?

Vývoj jde určitě dopředu. Spoustu věcí se pozitivně změnilo a spoustu věcí k tomu směřuje. Jak jsem již řekla, velký pozitivní přínos má kvalitní vzdělávání pracovníků. Velkou roli hrají i zkušenosti a osobní dispozice pracovníků. Problémových dětí je stále více, takže se na to do budoucna musíme připravit. Je to problém, který je patrný i ve školách. Když se nad tím teď zamýšlím, tak po té revoluci se opravdu mnohé změnilo. Je toho spoustu pozitivního, ale v případě dětí s poruchou chování to jde spíše negativním směrem v tom smyslu, že děti

s problémy je stále více. Snad je to následek rozvolnění hranic v celé společnosti, kdy demokracii si každý představoval jinak. Před okny máme školu, takže můžu i zde sledovat, jak se děti chovají. To, co vidím dnes u některých dětí jsem dříve ani u teenagerů neviděla. Děti dnes rychle vyspívají a přebírají čím dál tím dřív modely chování starších dětí, bohužel většinou ty negativní způsoby chování (vulgarity, agresivní chování atd...). Obor etopedie a systém péče o děti se určitě vyvíjí a vůbec se nedá srovnat, kde to bylo před těmi 30 lety, ale podmínky, kterým etopedie čelí, jsou čím dál tím tvrdší.

7. Na co bych se Vás v rámci zkoumání historie měla ještě zeptat?

Myslím, že jste se dotkla všeho, co bylo potřeba říct. Napadá mě ještě zmínit, jestli máme zpětné vazby od dětí, které opustí náš domov a „jdou do života“. Například ještě před deseti roky byly ty pozitivní zpětné vazby častější. Děti přišly a ptaly se, jak se nám daří, vzpomínaly, jak u nás vyrostly. To je vždy milé, když někdo přijde. V posledních letech už to tak časté není, ale i v této době někdo občas přijde. Možná bych mohla říct, že dříve byly děti vděčnější a více schopny se vcítit do druhého. Je ale pravda, že doba pobytu dětí u nás v domově se zkracuje, dříve u nás děti byly klidně i desítku let, s častějším výskytem poruch chování děti častěji mění místo, a tak možná přicházejí o možnost navázat trvalejší vztah s vychovateli.

Příloha II. – rozhovor č. 2

1. Jaký byl stav péče o děti s rizikovým chováním či poruchou chování na začátku Vaší kariéry?

Situace v oboru byla tehdy úplně jiná. Péče o děti s poruchou chování byla podobna „kasárenskému režimu“. Přístup vychovatelů byl spíše direktivní, většinou šlo jen o povely, s dětmi se pracovalo jen na základě příkazu a zákazu. Dále z optiky dnešního přístupu byly prostory ústavní péče velmi nevyhovující. Když jsem nastoupil do zařízení, bylo na jednom pokoji 6 – 8 chlapců. V pokojích byly jen postele, nebyl tam žádný prostor pro školní přípravu, skříně na oblečení byly většinou na chodbě. Je nutno ale podotknout, že v té době se nad tím nikdo nepozastavoval, bylo to normální a pro ústavní a ochrannou výchovu běžné.

2. Kdy to bylo?

Od roku 1992 jsem pracoval ve výchovném ústavu a od roku 1998 pracuji v dětském domově se školou.

3. Jaké byly za dobu Vašeho působení v oboru nejvýznamnější milníky v péči o tyto děti?

Největším milníkem bylo vydání zákona o ústavní a ochranné výchově 109/2002. Do té doby se ústavní a ochranná výchova řídila jen vyhláškami a víceméně si to každý vedl a organizoval, jak chtěl. Tímto zákonem se mnohé měnilo a stát na to uvolnil velké množství financí, což pro nás bylo velmi přínosné. Přestavěli jsme budovu, která bez větších změn stojí od roku 1908. Zůstaly jen obvodové zdi, úplně jsme místnosti přeorganizovali, abychom mohli vybudovat byty. Zařízení tak dostalo „lidskou tvář“. Další milníky byly standardy péče o ohrožené děti a jejich rodiny. To s sebou také neslo finanční prostředky, se kterými jsme mohli mnohé zlepšit. Ještě mě napadá přerozdělení kompetencí jednotlivých školských zařízení, především změnu v zařazování dětí do dětských domovů. Dříve to měl na starosti diagnostický ústav, dnes rozhoduje soud.

4. Co považujete za pozitivní změny?

Jak jsem již zmínil, tak určitě nové právní uspořádání a s tím finanční prostředky. To přineslo mnohé pozitivní změny především ve stavebních úpravách. Vedle toho se změnil přístup vychovatelů k dětem. Od direktivního vedení se přešlo k motivaci dětí, ukazuje se jim lepší způsob života, kterým můžou žít i oni. To je velmi důležité. Také došlo ke spolupráci

s dalšími odborníky. U nás jich zaměstnáváme hned několik, ať už jde o psychologa, etopeda a další. Také jsou pro zaměstnance pořádané supervize, abychom předcházeli syndromu vyhoření.

5. Vyskytlo se něco, co zkvalitnění péče brzdilo?

Čistě z mého osobního pohledu vývoji ubližuje demagogický výklad zákona. Každý si ho vykládá po svém. V praxi je problémový především pojem „nejlepší zájem dítěte“. Když se vám sejde případová konference k jednomu dítěti, je zde zastoupeno mnoho pohledů, které vidí „nejlepší zájem dítěte“ úplně jinak. Takové potíže jsou ale všude, co člověk, to názor.

6. Jaké je Vaše osobní hodnocení vývoje oboru za posledních 30 let?

Jak jsem zmínil na začátku, situace etopedie je dnes už úplně jinde, než byla před třiceti lety. Každá doba nese něco. Mám zkušenosti, že někteří vychovatelé hodnotí stav péče o děti s poruchou chování jako velmi liberální. Jsou přesvědčeni o tom, že by se mělo „přitvrdit“. Někdy si kladou otázku, jak dlouho je potřeba dětem sankcemi jen vyhrožovat, než jim uloží konkrétní trest. Kolik lidí musí být nešťastných, aby přišel potřebný trest (případy, kdy skupina nezletilých ubodala kolemjdoucího...). Já jsem zastávce vyváženého přístupu. V tom, co je právě dnes nastaveno, se snažím vytěžit maximum pro co nejlepší chod domova a podmínky jak pro děti, tak vychovatele. Nemám ve zvyku si stěžovat na to, co je. Řídím se heslem „Kdo chce, hledá způsoby, kdo nechce, hledá důvody.“

7. Na co bych se Vás v rámci zkoumání historie měla ještě zeptat?

Napadá mě zmínit to, že v průběhu třiceti let jsem zaznamenal tzv. vlny ve výchovných problémech dětí. Vždy to koresponduje s aktuální módou společnosti. Dříve jsme měli problém s tím, že děti užívaly toluen. Pak se to překlátilo v užívání marihuany. Někdy jsme bojovali s tím, že se děti pokoušely do zařízení drogu propašovat a museli jsme to řešit s policií. Mezi roky 2010 a 2013 jsme zde zase řešili velkou agresivitu chlapců mezi sebou a dokonce i k vychovatelům. To si pamatuji, že jsme chodili do práce opravdu s obavami. Také jsme spolupracovali například s Psychiatrickou nemocnicí v Kroměříži a dalšími odborně zaměřenými pracovišti. Posledních 5-6 let už není taková potřeba.

Příloha III. – rozhovor č. 3

1. Jaký byl stav péče o děti s rizikovým chováním či poruchou chování na začátku Vaší kariéry?

To se nedá vůbec porovnávat. Největší rozdíly byly v materiálním vybavení a celkovém uspořádání budovy. Děti měly větší ložnice, kde neměly téměř žádné soukromí. Nosily stejné ošacení. Byly větší restrikce, když někdo porušil řád. Například se po útěku dítěti ostříhaly vlasy. Na druhou stranu byly děti více zapojené do organizovaných činností. Téměř vůbec neexistovalo, že by v zařízení byl nějaký odborný pracovník – psycholog či etoped. Děti měly problémy výchovné, většinou se to dalo odbornými pedagogickými postupy zvládnout. Dnes je situace úplně jiná, děti mají různé psychiatrické a neurologické diagnózy a s tím se velmi obtížně pracuje.

2. Kdy to bylo?

Nastoupil jsem v roce 1989 ještě před revolucí. Ještě pět šest let byla situace v podobném duchu, poté se situace začala měnit. V našem oboru to jde velmi často od extrému do extrému. A právě tak jsem vnímal ten přechod od velmi velkých restrikcí po příliš velké rozvolnění, kde má každý mnoho práv, ale nikdo si neuvědomuje své povinnosti.

3. Jaké byly za dobu Vašeho působení v oboru nejvýznamnější milníky v péči o tyto děti?

Největší změnu přinesl zákon o ústavní a ochranné výchově 109/2002. Ten změnil mnoho věcí. Dále zavedení standardů ústavní výchovy. Přibližně patnáct let zpátky se do ústavní péče začaly vkládat větší finanční částky na stavební úpravy budov, dětské skupiny se tak mohly zmenšit a proměnit se ve skupiny rodinného typu. Jako ne úplně dobrou změnu hodnotím novelu Občanského zákoníku, která přenesla kompetence umístování dětí a mládeže do zařízení z diagnostických ústavů na soudy.

4. Co považujete za pozitivní změny?

Určitě již zmíněné materiální zázemí. Dále individuálnější přístup ke každému dítěti, a především odborní pracovníci zaměstnaní přímo v zařízení. U nás máme svého psychologa i etopeda. Je ale pravda, že tito kvalitní pracovníci se shánějí velmi špatně. Práce v našem oboru je velmi náročná a ne každý, kdo vystuduje psychologii, či etopedii může tuto práci dělat.

5. Vyskytlo se něco, co zkvalitnění péče brzdilo?

Podle mého názoru oboru neprospívají boje o to, zda ústavní péče zůstane pod MŠMT, nebo přejde pod MPSV. Myslím, že vzdělávání je v ústavní péči klíčové. Jde nám o to, aby dítě v budoucnu získalo dobrou práci, která bude i dobře ohodnocena, aby bylo možno dosáhnout co možná nejvyšší kvality života. A k tomu je potřeba právě kvalitní vzdělání. Dále vidím jako velmi špatnou službu médií, která ráda zveřejňuje skandály, které se v ústavní péči stanou, nikdy ale neukáže, jaké dobré věci ústavní péče společnosti přináší, například jaké děti získají dovednosti a hodnoty. Většinou nás vykreslí ve špatném světle. Stejně tak je i mnoho neziskových organizací, které vykreslují obraz zlé ústavy a hodné neziskovky.

6. Jaké je Vaše osobní hodnocení vývoje oboru za posledních 30 let?

Ta proměna je bezesporu veliká, obor je teď úplně někde jinde, než byl kdysi. Podle mého názoru se dnes ale moc porovnáváme s jinými zeměmi a snažíme se v našich poměrech aplikovat postupy, které se uplatňují v severských zemích či zemích západu. A to je podle mě zcestné, protože každá země má určité specifikum, vychází z rozdílného historického základu a národy lidí jsou také odlišné. Navíc velmi často je skutečnost jiná, než jak se o situaci hovoří. Velké mezery máme také včasné zahájení potřebné konkrétní péče a včasné pomoci tam, kde je to potřeba. Například ve škole, když je problémový žák, moc dlouho trvá, než rodiče dostanou termín vyšetření. Do té doby se situace ve třídě nemění, a i na učitele a ostatní žáky je toho hodně. A tak je to i u nás.

7. Na co bych se Vás v rámci zkoumání historie měla ještě zeptat?

V dřívějších dobách, i když soud nařídil ústavní výchovu, umísťoval děti do zařízení diagnostický ústav. Většinou měl přehled o zařízení v okolí a věděl, kam má dané dítě umístit, aby to bylo co nejlepší jak pro dítě, tak pro ústav. Toto mi v dnešním systému vadí. Teď dochází ke zmatkům. Soud nemá dobrý přehled o chodu jednotlivých zařízení, a tak nemůže určit, zda je ústav pro dítě vhodný. Diagnostické ústavy se stáhly do pozadí. Samozřejmě fungují, ale už neznají spádová zařízení tak dobře, jako dřív. Koordinace diagnostických ústavů přestala fungovat. Sociální orgány v tom tápou a hledají nejvhodnější zařízení, je to pro ně ale velmi těžké.

Příloha IV. – rozhovor č. 4

1. Jaký byl stav péče o děti s rizikovým chováním či poruchou chování na začátku Vaší kariéry?

Během let se udělalo mnoho práce. Náš domov sídlil na záměcku poblíž vesnice, takže bylo velmi obtížné se někam dostat. Postupně se začalo s přeměnou takovýchto zařízení na zařízení rodinného typu. V době mého nástupu do zařízení jsem měla pocit, že se tam svět zastavil. Bylo tam potřeba velkých změn. Po celou dobu své profesní dráhy jsem měla velké štěstí na lidi kolem se, ať už to byly kolegové, nebo lidé z úřadů. Právě s lidmi z úřadu jsme řešili, co s naším domovem dál. Nakonec se nám podařilo přestěhovat celý domov do domu ve městě.

2. Kdy to bylo?

Nastoupila jsem v roce 1989. Původně jsem studovala zdravotní školu a po škole jsem chvíli působila na dětské psychiatrii. To byly velmi cenné zkušenosti do budoucí praxe v dětském domově.

3. Jaké byly za dobu Vašeho působení v oboru nejvýznamnější milníky v péči o tyto děti?

Zákon o ústavní péči. Byla to velká změna, především v přeměně domovů na rodinné prostředí. Pamatuji si tu dobu, kdy jsme jezdili na porady do diagnostického ústavu do Brna, kde jsme se dovídali základní body tohoto zákona, a tím nás na tento přechod připravovali. Trvalo to přibližně 10 let, prakticky celé devadesáté roky.

4. Co považujete za pozitivní změny?

Co se týče dětských domovů, neskutečným pozitivem je přeměna na rodinné skupiny, kde se děti mohou připravovat na budoucí život. Opravdu oceňuji byty pro mladé ve věku od 15 let. Také si myslím, že situaci v péči o děti velmi pomohlo, že se začalo myslet na dostupnost kroužků, škol a školek pro děti.

5. Vyskytlo se něco, co zkvalitnění péče brzdilo?

Moc mě toho nenapadá, protože, jak jsem již říkala, po celý svůj profesní život jsem byla obklopená skvělými a vydanými lidmi. Toto období bych charakterizovala jako přeměnu od institucionálního způsobu vedení zařízení do lidštější podoby. A lidé, kteří se na tom podíleli, byli opravdu velmi pracovití. Možná jedině, co mě napadá, tak je mediální obraz ústavní péče.

Několik let zpátky jsme se i obávali, zda ústavní péče úplně nezanikne, tendence té doby byly velmi zaměřené proti ústavní péči. Dříve děti byly v dětském domově opravdu dlouhou dobu. Mohli jsme tak spolu více navázat vztahy, lépe se pracovalo. Dnes už to tak není.

6. Jaké je Vaše osobní hodnocení vývoje oboru za posledních 30 let?

Já vnímám posledních 30 let vývoje tohoto oboru velmi pozitivně. Ten skok od toho, jak to v ústavní péči vypadalo před 30 lety a dnes je naprosto nepopsatelný. Udělalo se neskutečně velké množství práce. Těsně po revoluci byli lidé v domovech opravdu hodně nadšení pro změny a opravdu skoro každý přidal ruku k dílu. Před koncem mé kariéry se v tomto nadšení trochu polevilo. Možná to souvisí i se zvětšováním výchovných problémů dětí.

7. Na co bych se Vás v rámci zkoumání historie měla ještě zeptat?

Myslím, že jsme se dotkli spousty témat. Možná mě ještě napadá vyzdvihnout spolupráci s odbornými pracovníky, která se v posledních letech stala opravdu nepostradatelnou součástí chodu dětských domovů a péče o děti. Jde především o psychology a etopedy, kteří jsou dětem i vychovatelům k dispozici a pomáhají jim řešit těžké výchovné situace.

Příloha V. – rozhovor č. 5

1. Jaký byl stav péče o děti s rizikovým chováním či poruchou chování na začátku Vaší kariéry?

Péče byla strohá, přesně daná, nic a nikdo z toho nevybočoval. Péče nebyla pevně ukotvená v zákoně. Jednalo se o internátní typ ubytování dětí, nešlo o rodinné skupinky. Místo, kde měly děti pokoj, bylo většinou stroze vybavené, nebylo to nic útulného.

2. Kdy to bylo?

Pracuji v ústavní výchově od roku 1992.

3. Jaké byly za dobu Vašeho působení v oboru nejvýznamnější milníky v péči o tyto děti?

Markantní změna nastala v roce 2002 vydáním zákona o ústavní péči. Zákon přesně vymezil, co je rodinná skupina, jak by skupiny měly vypadat, jaký by měl být v domovech režim a jaké děti přijímat. Péče začala být uchopitelná, jasná. Dále se na děti začalo pohlížet více individuálněji, začalo se přihlížet k jejich individuálním potřebám. Dítě se začalo brát jako osobnost. Velký důraz se začal pokládat i na vzdělávání dětí, a to nejen školní vzdělávání, ale i na dovednosti, co děti potřebují do praktického života, například vaření, praní, nakupování (z vhodných potravin atd...). Toto všechno přinesl zákon o ústavní péči.

4. Co považujete za pozitivní změny?

Velmi pozitivně na děti působilo vytvoření tzv. rodinných skupinek, kdy se i prostředí zútulnilo a děti tak mohou být od té doby v prostředí, které jim aspoň částečně může suplovat rodinné zázemí. Řekla bych, že děti začaly žít opravdu důstojněji. Určitě je velmi prospěšné, jak jsem již zmínila, že se na děti pohlíží individuálně. Jsou brány takové, jaké jsou. Setkáváme se s tím, že jsou děti v ústavní péči spokojené. Tety s nimi komunikují, ony mají svůj vlastní osobní prostor, a tak začínají rozkvétat.

5. Vyskytlo se něco, co zkvalitnění péče brzdilo?

Pokud pomínu covid, nemyslím si, že by bylo něco, co by zkvalitnění péče vyloženě zbrzdilo. Dříve byl proces umíst'ování dětí do zařízení pružnější. Diagnostické ústavy měly dříve větší povědomí o možnostech jednotlivých zařízení, a tak podle mého názoru lépe rozhodly o umístění dítěte. Dnes jde vše před soudy a diagnostické ústavy se stáhly spíše do

ústraní. Další nevýhodou, která si myslím, že určitě nepomáhá k dobrému vedení dětí je ta, že nemáme žádnou širokou škálu opatření, které bychom mohli dětem uložit za spáchaný prohřešek. Zákon, který platí, neumožňuje vychovatelům uložit téměř žádné účinné opatření. Toto vnímám jako problém. Osobně nejsem zastáncem trestů, ale co si budeme povídat, je to někdy velmi potřeba. I v klasické rodině, když dítě něco provede, následuje nějaké potrestání, nejlépe takové, kterému dítě rozumí a které splní svůj účel.

6. Jaké je Vaše osobní hodnocení vývoje oboru za posledních 30 let?

To se nedá vůbec popsat. Pokud to chcete v číslech na stupnici od 1 do 10, tak to číslo by bylo až někde nad hodnotou 10. Udělalo se neskutečné množství práce. Změna je opravdu veliká.

7. Na co bych se Vás v rámci zkoumání historie měla ještě zeptat?

Změnila se společnost a toto vše se odrazilo i v chování dětí. Děti byly a jsou takové, jaká je doba. Ve společnosti máme teď rozvolněná pravidla, máme plno práv a na povinnosti se nebere tolik zřetel. A přesně toto vidím i u dětí. Velkým problémem této doby jsou sociální sítě, kde se potýkáme opravdu s velkými problémy „internetových predátorů“ útočících především na dívky. Ty často nejsou schopny rozeznat hrozící nebezpečí.

Jméno a příjmení:	Aneta Rohanová
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Michal Růžička, Ph.D.
Rok obhajoby:	2022

Název práce:	Pohledy na děti s poruchami chování – nástin historického vývoje
Název práce v angličtině:	Understanding Child Behavior Disorders – Historical outline
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce popisuje pohledy na děti s poruchou chování během ontogeneze. Práce je rozdělena na dvě části.</p> <p>V teoretické práci je popsán vývoj péče o děti s poruchami chování z pohledu právního, vývoje ústavní péče, historických osobností a pohledu světového a domácího vývoje. Práce se zabývá vznikem oboru etopedie a jeho nynějším stavem.</p> <p>Praktická část práce je zaměřena na vývoj oboru během posledních třiceti let. Je zkoumáno, jak se obor za tuto dobu změnil. Použita byla metoda kvalitativního výzkumu – polostrukturovaných rozhovorů.</p>
Klíčová slova:	Poruchy chování, problémové chování, historický vývoj, děti, etopedie
Anotace v angličtině:	<p>The bachelor thesis describes different views on children with behavioral disorders during ontogenesis. The thesis is divided into two parts.</p> <p>The theoretical part describes the development of the care system of children with behavioral disorders. This is addressed from the following viewpoints; legal, the progress of institutional care, known historical figures and overall world</p>

	<p>and domestic development in this matter. The work furthermore deals with the creation of the field of Ethopedy and its current status.</p> <p>The practical part focuses on the field development in the past thirty years, investigating how has it evolved. The main method of qualitative investigation has been semi-structured interviews.</p>
Klíčová slova v angličtině:	behavioral disorder, problematic behavior, historical development, children, Ethopedy.
Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha I. – rozhovor č. 1</p> <p>Příloha II. – rozhovor č. 2</p> <p>Příloha III. – rozhovor č. 3</p> <p>Příloha IV. – rozhovor č. 4</p> <p>Příloha V. – rozhovor č. 5</p>
Rozsah práce:	42 stran +11 stran přílohy
Jazyk práce:	český